

**THE KASHMIR
SERIES OF TEXTS AND STUDIES**

**NO. LXXV.
LOKAPRAKASHA**

OF
KSHEMENDRA

EDITED

By

PT. JAGADDHAR ZADOO Shastri, M. A., M. O. L.
Superintendent Archaeology Research & Museum
Department,

His Highness's Government,
Jammu & Kashmir, SRINAGAR.

Published under the authority of the Government of
His Highness Rajarajeshvara Maharajadhiraja
Sri Maharaja Hari Singhji Bahadur
G. C. S. I., G. C. I. E., K. C. V. O., LL. D.
Maharaja of Jammu & Kashmir.

SRINAGAR,
PRINTED AT THE PIONEER PRESS.
1947 A. D.

ॐ

काश्मीर-संस्कृतग्रन्थावलिः ।

ग्रन्थाङ्कः ७५

लोकप्रकाशः
क्षेमेन्द्रविरचितः ।

श्रीराजराजेश्वर-महाराजाधिराज-कश्मीरनरेन्द्र
श्रीहरिसिंहजी-बहादुराज्ञया
रिसर्च-कार्यालयाध्यक्ष-परिडत-जगद्धरजाडूशास्त्रिणा
कार्यालयस्थेतरसंपादकपरिडतसहायेन
संशोधनादिसंस्करणोत्तरं
संपाद्य

श्रीनगरे 'पायोनियर' मुद्रणालये मुद्रापयित्वा
प्राकाश्यमुपनीतः ।

कश्मीर-श्रीनगर

संवत् २००४

सन् ईस्वी १९४७

'अस्य ग्रन्थस्य मुद्रापणाद्यधिकाराः
प्रोक्तमहाराजवर्यैः स्वायत्तीकृताः सन्ति'

BOARD OF EDITORS

1. Pt. J. D. Zadoo Shastri, M. A., M. O. L.
2. Dr. S. N. Sharma Shastri, Acharya, D. O. C.,
Vidyavaridhi.
3. Pt. Sri Kanth Shastri., B. A., H. H.

(All rights reserved)

Published by Pandit Jagaddhar Zadoo Shastri, M. A., M. O. L.
For the Research Department,
Jammu and Kashmir Government,
SRINAGAR.

LOKAPRAKASHA

Ascribed to Kshemendra.

FOREWORD

The high-sounding title LOKA-PRAKASHA—light of the world—should not mislead the reader. It may have been a guide book for everyday transactions for people during the Mohammedan period in Kashmir in the 17th century A.D. As the study of the book reveals it has been initially a mere compendium of the legal documents pertaining to selling and mortgaging of the immovable property such as land, houses, shops and gardens etc., lending and borrowing of money, matrimonial alliances, dowries, endowments to temples and other sundry matters of public interest. A few closing chapters of the book throw a little light on Kashmir Geography, calculation of time and mythical topography of the universe which is evidently borrowed from the

Puranas.

The book has been ascribed to Kshemendra, who is very well known to have lived in the early years of the 11th century A.D. Possibly there may have existed some one of the name of Kshemendra who is the author of the present work and may have lived in Kashmir during the time when Kashmir was under the suzerainty of Shah Jahan or under the prosperous rule of Zainu-l-'abidin, who are very often mentioned in the documents which we come across in the body of the book.

It may not be out of place to mention here that Kshemendra, the author of the *Deshopadesha* and *Narmamala*, published as No: XL in the Kashmir series of Texts and Studies, is all over known as a versatile writer. He was a great satirist. He did not spare even the *Diksha-Gurus* of his time. His compositions reveal a great hatred for the community of *Kayasthas* or men of clerical profession. A good number of verses found in the *Deshopadesha* and *Narmamala*, which exaggerate the

excesses of the clerks during his time, are also met with in the present text. There are some of the beautiful Shlokas and prose passages in Lokaprakasha which are most probably borrowed from the writings of Kshemendra and as a mere superficial study would easily reveal it, they present a bold contrast to the defective style and grammatically incorrect language in which the nine-tenths of the Lokaprakasha are written.

I would hazard a remark here that there must have been a hand book of legal documents in Sanskrit written by Kshemendra which some shrewd petition-writer of the 17th century, during the Mohammedan rule in Kashmir, strung together for the convenience of the document-writers, facilitating their work by changing the language of high standard (and consequently unintelligible to common people who through alien, repression headlong neglected the study of Sanskrit language), into one that was, though defective, ungrammatical and admixture of Kashmiri and Persian, in use in the

offices and Law Courts of the then rulers. However we leave it for future study of the scholars.

The text under edition is based on:-

(क.) This is a forty years old Devanagari transcript made out by Pandit Sahaja Bhatta late of this Department, from his own manuscript of the Lokaprakasha.

(ख.) This is a manuscript in Sharada script borrowed from the Deccan College Library, Poona. No other details are available in the office of these manuscripts.

A critical study of the text, which, it is hoped, if carried on patiently and laboriously, will furnish ample useful material for a chronicler interested in the history, ethnography and the language of Kashmir of the times of Shah Jahan and Zainu-l-'abidin. This would necessitate a patient study the results of which would constitute a separate volume to be published later on in the Kashmir Series of Texts and Studies.

Dated, Srinagar the
20th September, 1947.

J. D. Zadoo.

सं.	विषयः	पृष्ठे	सं.	विषयः	पृष्ठे
१	ग्रन्थावतरणिका	१	२२	पशुवैद्याः	४
२	ब्राह्मणादीनां च- तुःषष्टिर्नामानि	२	२३	विद्वद्भेदाः	"
३	चक्रवर्तिप्रशस्ति-	"	२४	गुरुभेदाः	"
४	पतिनामानि	"	२५	तैलिकभेदाः	"
५	विषयपतिनामानि	"	२६	नटकभेदाः	"
६	डामरपतिनामानि	"	२७	शस्त्रभेदाः	५
७	अन्तःपुरराक्षिक०	"	२८	सेनाभेदाः	"
८	राजधानीद्वार- राक्षिक०	३	२९	चण्डालादयः	५
९	पुरकार्यकर्तृना- मानि	"	३०	सेतुभेदाः	"
१०	तल्पनामान्तराणि	"	३१	धातुघट्टकाः	६
११	आसननामान्त- राणि	"	३२	धान्यविशेषाः	"
१२	अलंकारनामान्त- राणि	"	३३	सुराविशेषाः	"
१३	पत्रनामान्तराणि	"	३४	गव्यविशेषाः	"
१४	मण्डपभेदाः	"	३५	भूषणभेदाः	"
१५	वणिग्भेदाः	"	३६	लेखनसामग्री	७
१६	गोपालनामानि	४	३७	लेखकलक्षणम्	"
१७	पौष्पिकभेदाः	"	३८	गायकभेदाः	"
१८	रजकादयः	"	३९	वादकनिरूपणम्	७
१९	भारडाग्रहारकाः	४	४०	तत्तकारभेदाः	"
२०	वैद्यभेदाः	"	४१	पूजासम्भारः	८
२१	परिहृतभेदाः	"	४२	प्रासादभेदाः	"
			४३	उपवीतनामानि	"
			४४	विहारस्थानानि	८
			४५	शृङ्गारचिन्हनिरू०	"
			४६	आरण्यवल्क्यः	"
			४७	पुष्पविशेषाः	९

संख्या	विषयः	पृष्ठे	संख्या	विषयः	पृष्ठे
४८	गृहसम्भारः	६	७०	लागनचीरिका	२०
४९	केशनामान्तराणि	१०	७१	बन्धचीरिका	२१
५०	मध्वम्भोजहरि- पदार्थाः	१०	७२	प्राचीरिका	२२
५१	पात्रविशेषाः	"	७३	लागनचीरिका	२३
५२	तृणादीनि	"	७४	वङ्गलचीरिका	२४
५३	कर्पासयन्त्रादीनि	"	७५	अवलागनवाट- कचीरिका	२६
५४	वीहभेदाः	११	७६	लाभवाटकची- रिका	"
५५	सेनाचक्रादयः	"	७७	दान्तवाहनची- रिका	२७
५६	घाटकादयः	"	७८	गौहिकाचीरिका	२८
५७	अङ्गप्रत्यङ्गानि	"	७९	निक्षेपचीरिका	२९
५८	घातवः	"	८०	पशुसंरक्षणची- रिका	३०
५९	शालाभेदाः	१०	८१	विक्रियचीरिका	३१
	द्वितीयः प्रकाशः		८२	वाक्योद्भूतनची- रिका	३२
६०	हुण्डिकामतम्	१३	८३	उद्भूतनप्रसाद- चीरिका	३३
६१	चीरिकाभेदाः	"	८४	वाक्यकारिका- चीरिका	"
६२	पट्टकभेदाः	"	८५	प्रसादभूर्जम्	३४
६३	मध्यस्थभेदाः	१४	८६	प्रसादक्रियाकार- लेखः	३५
६४	दीनारहुण्डिका	१४	८७	क्रियाकारचीरिका	३८
६५	धान्यहुण्डिका	१५			
६६	यत्रगोधूमहु- ण्डिका	१६			
६७	क्रियाकारहु- ण्डिका	१७			
६८	गोटिकाहुण्डिका	१८			
६९	दीनारचीरिका	१९			

विषयानुक्रमिका ।

३

संख्या	विषयः	पृष्ठ	संख्या	विषयः	पृष्ठ
८८	वाक्यविक्रियभूर्जः	३६	१०८	गोबन्धनस्थानानि	५४
८९	नियमनचीरिका	"	१०९	पुत्रनामानि	"
९०	ग्राह्यचीरिका	"	११०	मन्दिरनामानि	"
९१	मध्यमविहारीक-		१११	कारनामानि	"
	रणचीरिका	४१	११२	किङ्किन्यादयः	"
९२	आज्ञाचीरिका	४२	११३	मूषकभेदाः	"
९३	आगमनचीरिका	४३	११४	मन्दघिसर्पिण्या-	
९४	आज्ञाचीरिका	"		दयः	"
९५	स्थावरधानुष्क-		११५	मीनादयः	"
	चीरिका	४४	११६	दीनारादीनि	"
९६	उन्मोचनवाटक-		११७	कुमार्यादयः	५५
	चीरिका	४५	११८	दूतज्ञादयः	"
९७	गुण्डीचीरिका	४६	११९	दरीविशेषाः	"
९८	लिखितक्रियाका-		१२०	घनादिभेदाः	"
	रचीरिका	४७	१२१	गन्धादयः	"
९९	परित्यागचीरिका	४८	१२२	भुवनादयः	"
	तृतीयः प्रकाशः		१२३	कथनप्रकाराः	"
१००	गृहसंभारनाना-		१२४	शलभादयः	५६
	पदानि	५१	१२५	सौनिकानिरूपणम्	"
१०१	लवणभेदाः	५२	१२६	तैलबणिक्नि०	"
१०२	फलनामानि	५३	१२७	मैरवविक्रीतृनि०	"
१०३	पादत्राणभेदाः	"	१२८	शक्तिनिरूपणम्	"
१०४	प्रतरणभेदाः	"	१२९	दुर्जननिन्दनम्	५७
१०५	करणभेदाः	"		चतुर्थः प्रकाशः	
१०६	विलासिनामानि	"	१३०	कायस्थनिरूपणम्	५८
१०७	विलासिनीनामानि	"	१३१	सभालक्षणम्	"

पृष्ठ	विषयः	पृष्ठ	विषयः	पृष्ठ	
१३२	द्वाराधिपलक्षणम्	५६	१५१	भूहरणदोषः	६८
१३३	कम्पनाधिपलक्षणम्	५७	१५२	प्रतिज्ञापालनम्	६९
१३४	अश्वपतिलक्षणम्	५८	१५३	देवयजनपट्टकः	७०
१३५	अश्वौहिणीलक्षणम्	५९	१५४	चतुःषष्टिर्धर्म-	
१३६	नगराधिपलक्षणम्	६०		जातयः	७१
१३७	विषयभेदाः	६०	१५५	भूर्जप्राशस्त्यम्	७२
१३८	कश्मीरदेशः	६१	१५६	अन्याक्रमयः	७३
१३९	विषयाधिपतिः	६१	१५७	कालकलनानि०	७४
१४०	द्वन्द्वपतिः	६१	१५८	विषयकलनानि०	७६
१४१	चौरपतिः	६१	१५९	कालिमाहात्म्यम्	७६
१४२	सप्त लोकाः	६१	१६०	साक्षिनिरूप०	८०
१४३	लोकाधिपतिनि०	६१	१६१	ब्राह्मादिपुर-	
१४४	सेनाधिपतिनि०	६१		विभागः	८१
१४५	शिरचीरिका-	६२	१६२	पातालपरिमाण-	
	विज्ञप्तिः	६२		विभागः	८२
१४६	पदार्थलेखार्थ-	६२	१६३	मेरुपर्वतपरि-	
	समञ्जा	६२		माणम्	८३
१४७	पलायनविज्ञप्तिः	६५	१६४	समुद्रद्वीपपरि-	
१४८	दिव्यशपथवा-	६५		माणम्	८३
	क्यचीरिका	६५	१६५	लोकालोकपर्वतः	८५
१४९	दक्षिणाप्रतिपाद-	६६	१६६	ग्रहमण्डलप-	
	नपट्टकः	६७		रिणाहः	८६
१५०	भूमिदानमाहा-	६८	१६७	लोकपरिमाणम्	८७
	त्म्यम्	६८		ग्रन्थसमाप्तिः	८८

लोकप्रकाशः

चेमेन्द्रविरचितः ।

ज्वलदनलगत्कपालचन्द्र-

द्रवदमृतात्सवसम्भ्रमोत्सवाय ।

परहितपिहितान्तरालरोह-

त्तपनपथाय नमो नमः शिवाय ॥ १ ॥

विश्वबोधविधातारं विश्वविज्ञानविग्रहम् ।

विश्वरूपं परं नत्वा विश्वेशं शिवमव्ययम् ॥ २ ॥

पराशरसुतो व्यासो वेदव्यासो महामुनिः ।

तस्य शिष्यो महाबुद्धिः चेमेन्द्रो नाम विश्रुतः ॥ ३ ॥

तेन तस्य प्रसादेन नानाशास्त्रोदितं परम् ।

लोकप्रकाशकमिदं कृतं लेखसमुच्चयम् ॥ ४ ॥

येन विज्ञातमात्रेण सर्वज्ञत्वं प्रपद्यते ।

तदेवं कथयिष्यामि श्रुत्वा चैवावधारयेत् ॥ ५ ॥

ब्राह्मणः क्षत्रियो वैश्यः शूद्रो बलवराश्च ये ।

तेषां नाम चतुःषष्टिवर्णो वर्णान्तराणि च ॥ ६ ॥

ब्राह्मणश्च द्विजश्चैव वेदवेदान्तपारगः ।

हिरण्यगर्भश्चतुर्थो भीमश्चैव तु श्राद्धभुक् ॥ ७ ॥

ऋत्विजो याज्ञिको यज्वा सामन्तो भट्ट उच्यते ।

त्रिसन्ध्योपासकश्चैव विप्रश्चैव पुरोहितः ॥ ८ ॥

१ 'तो' ख. पाठः । २ 'विज्ञान' ख. पाठः । ३ 'भीमाश्चै' ख. पाठः ।

विबुधः सस्यपालश्च ऋतुदण्डी पवित्रभृत् ।
 आदिवर्णश्च वर्णज्ञो योदन्तः साम उच्यते ॥ ६ ॥
 चतुर्विंशतिनामानि ब्राह्मणस्य महात्मनः ।
 इत्थं राज्ञां प्रवक्ष्यामि जातिं नाम यथाक्रमम् ॥ १० ॥

तत्र शीतकरशेखरहरहसितसितच्छदच्छवियशः-
 परिपूरितदिगन्तरालतर(ल)लक्ष्मीवशीकरणकोविद-वि-
 दलितरिपुचक्रचक्रवर्त्युत्तमलोकपालश्रीमदमुकशाहामुक-
 सुरत्राणराजदेवपादः । अत्र सर्वे विज्ञापयन्तिः-

भूपतिः । नरपतिः । हयपतिः । गजपतिः ।
 नृपतिः । भूपः । भूपालः । राजा । राजलक्ष्मपालः ।
 क्षत्रियः । क्षमापुरन्दरः । क्षमाचन्द्रः । राजानकः ।
 राजमहत्तमः । द्वारपतिः । कम्पनादिपतिः । हृष्टपतिः ।
 कोट्टपतिः । चौरपतिः । लोकादिपतिः ।

विषयः । विषयादिपतिः । सेनादिपतिः । द्रङ्गा-
 दिपतिः । सचिवः । सचिवादिपतिः ।

डामरः । डामरादिपतिः । तन्त्रपतिः । मन्त्रपतिः ।
 शस्त्रदारकः । सेल्लाहदौरपतिः । प्रत्तप्रतीहारः । सौर-
 ङ्गिकः । भोप्रतीहारः । लाप्रतीहारः । भगवच्छालीयः ।
 भगवत्परिपालकः । कोष्ठादिपतिः । कोराक्षिकः । गञ्ज-
 वरः । गञ्जादिपतिः । दौवारिकः । मृपकारः । लेख-
 हारः । प्रतीहारः ।

अन्तःपुरः । अन्तःपुरराक्षिकः ।

राजधानी । राजधानीद्वारराक्षिकः ।

पुरम् । पुरपतिः । मन्त्री । पुरोहितः । राजपुरो-
हितः । अमात्यः । वन्दी । वेत्त्रवान् । नृपाङ्गनम् ।
तल्पम् । शय्या । पर्यङ्कम् । शयनम् ।
आसनम् । सिंहासनम् । मित्रासनम् । धर्मा-
सनम् । भद्रासनम् ।

अलङ्करणम् । मौलिः । नावीयकम् ।
राजपुत्रः । सचिवपुत्रः । सांयात्रिकपुत्रः ।
'छत्रं च पुण्डरीकं स्यादातपत्रं नृपप्रियम् ।
अनुमत्संनिधानं च दौवारिकानुकेतनम् ॥'
चामरम् । छत्रम् ।

पत्रम् । रथ(ः)म् । विमानम् । कर्णोरथम् ।
यानम् । चतुरंतरम् ।

अस्थानमण्डपम् । क्रीडामण्डपम् । नृपमण्ड-
पम् । नृपज्यामण्डपम् । मन्त्रीमण्डपम् । अगुप्तम-
ण्डपम् । सचिवमण्डपम् । सर्वायुधमण्डपम् । भोज-
नमण्डपम् । युद्धमण्डपम् । श्रममण्डपम् । गोष्ठीम-
ण्डपम् । प्रज्ञामण्डपम् । कपोतमण्डपम् । धात्रीम-
ण्डपम् । अर्चनमण्डपम् । देवार्चनमण्डपम् । निमा-
जनमण्डपम् । गणनास्थानमण्डपम् ।

अत्र सर्वे विज्ञापयन्तिः—

जूटकः । डिगजव्यालः । वस्तव्यः । कुटुम्बिकः ।
वणिकः । वाणिज्यम् । भाम्पतिः । कल्पपालः ।
कन्दुकारः । वटुकारः । सौचिकः । सौनिकः । सौश्रीः ।

१ 'चतुर' क. पाठः । २ 'कल्प' क. पाठः ।

सुवर्णघटिकः । ताम्रघटिकः । लुहूरघटिकः । स्फुटि-
कघटिकः । मणिहारः । फणिहारः । सेनासौनिकः ।
गौः । गोपालः । गोधारिकः । प्रस्तल्यः ।
पण्यवायिकः ।

पौष्पिकः । पर्णशालीयः । त्रपुघटिकः । कुरा-
टिकः । कुटिकी ।

रजकः । रञ्जकः । कोष्ठीपालकः । कंप्रक्ष्यालीयः ।
तुलामानभाण्डाग्रहारकः । तुलाचतुर्भाङ्गिकः ।
पञ्चशिखः । मुनिवन्तकम् ।

वैद्यः । भिषक् । शल्यहारः । व्यष्टीकः ।
व्याख्यात्रिकपण्डितः । वेदपण्डितः । पाठ्य-
पण्डितः । विनापाठ्यपण्डितः । श्रमपण्डितः ।

अश्ववैद्यः । गोवैद्यः । गो-अश्वविद्यापण्डितः ।
मन्त्रव्याख्यापण्डितः । अभ्यासनपण्डितः ।

विद्वान् । प्राङ्गिवाकः । कविः । महाकविः ।
धनुर्विद्यापण्डितः । रावत्रः । कटुः ।

गुरुः । आचार्यः । आरद्यः । भगवदाचार्यः ।
भगवत्परिपालकः । कुलः । पञ्चकुलः । मूत्रपञ्चकुलः ।
कर्मस्थानीयः । अदक्षः । पूजकः । श्रोत्रियः

तैलवणिः । सुगन्धतैलवणिः । भाङ्गारिकः ।
विदग्धः । नटकः । नर्तकः । मार्दङ्गिकः । काद-
लिकः । रञ्जकर्मविदग्धः । वीणापालकः । वंशी ।

१ 'लुहर' ख पाठः । २ 'याष्टी'ख.पाठः । ३ 'रञ्जु'ख.पाठः ।

महेश्वरः । कंसस्थालीयः । वादित्रिकः । पङ्कवादि-
त्रिकः । तुम्बावीणाधरः ।

धनुर्धरः । धनुकः । कोदण्डः । चापम् । शरः ।
इषवः । भल्लबाणाः । पत्रिणः । मार्गणः ।

खड्गम् । असिपट्टम् । करवालम् । सौनन्दः
खटकः । स्फेटकः ।

तूणीमुखम् । ज्यागुणम् । शङ्खम् । त्रिशूलम् ।
शक्तिः । तोमरम् । मुद्गरम् । भिण्डपालम् । परशुः ।
गदा । पट्टिसम् । कुन्तम् । वज्रम् । कुलिशम् ।
पादावरोहणम् । मुखरिकाः । अगुप्तम् । वर्म । चतु-
ष्पथिकाः । सन्नाहम् ।

महारथः । रथी । अश्वारोहः । यन्तः । यन्तापतिः ।
सेना । सेनामुखम् । गुल्मगणौ । वाहिनी ।
पृतना । चमूः । अनीकिनी । अक्षौहिणी । पन्नम् ।
महापन्नम् । शङ्खम् । महाशङ्खम् । कोटिः । दश-
कोटिः । लक्षम् । दशलक्षम् । अयुतम् । सहस्रम् ।
दशसहस्रम् । शतम् । दशसंख्यैकम् ।

चण्डालः । श्वपचः । पुर्कसः । जानङ्गमः ।
दाशः । धीवरः । शाकुनिकः ।

वारिवारणम् । सेतुः । सीमा ।

१ 'धनुका' ख. पाठः । २ 'बल्ल' ख. पाठः । ३ 'सेनाह्यम्'
क. पाठः । ४ 'पुक्कचः' ख. पाठः । ५ 'देवरः' ख. पाठः ।
६ 'सी' ख. पाठः । ७ 'मः' ख. पाठः ।

अर्यस्कारः । तक्षकारः । देवघाटकः । शकचः ।
दुःसेलः । भिस्सेलः । शिवघाटकः । कार्षिकः ।
कापालकः । लौडावनिः । तुङ्गारिकः । कुदालिकः ।
निःश्रेणिः । निःश्रेणिपालकः । गलगन्तकम् । परि-
पचनम् । शूर्पकम् । स्तोकालोकम् । उदकुम्भम् ।
उदकवाहिनी । स्थान्यम् । लेह्यालयम् ।

धान्यम् । कलमम् । स्थावरम् । क्षेत्रम् । सस्यम् ।
मुद्गाः । माषाः । मध्वरम् । अपत्नप्रियङ्गमम् । यवाः ।
गोधूमम् । कलजातैलम् । तिलतैलम् । गुग्गुलुबीजतै-
लम् । तथा कटु^१तैलम् । अमृताख्यम् । पयोवीयः ।
चमितामिषम् । अर्धूपः । पर्पटम् । पुरोडाशः ।
बहुस्वादिकः । भोजनम् । कालेयकम् । लघुभोजनम् ।
मितभोजनम् ।

शीधुः । मद्यम् । सुरा । सुरापानम् । क्षौद्रम् ।
माक्षिकः ।

गव्यम् । घृतम् । सर्पिः । दधि । दुग्धम् ।
पयः । गवाङ्गिरसम् ।

कचवल्या । कचकाशिनी । शिरोङ्गनम् ।
जुगिका । शिरोवेष्टनम् । प्रतानम् । डिङ्गिका । नीर-
ङ्गिका । काञ्चुकी । काञ्चुकम् ।

१ 'आय' क. पाठः । २ 'लेडा'क. पाठः । ३ 'श्रीणि'क. पाठः ।
४ 'पब' क. पाठः । ५ 'कटु'क. पाठः । ६ 'आपूपः' क.पाठः ।
७ 'पनम्' क. पाठः ।

अङ्गुलीयकम् । अङ्गुटिका । भुजवन्तकम् ।
कङ्ककानि । कङ्कनानि । वलयम् । हस्तिदान्तिके ।
अङ्गदम् ।

लेखकम् । भूर्जम् । कपटिका । काङ्गटिका ।
मषिका । मर्षीभाण्डम् । मर्षीपुष्करिणी ॥

'यमोऽपि वञ्चितो येन गङ्गारान्तरलेखकम् - ।

कलममायुधं यस्य तस्य देवोऽपि शङ्कते ॥

समानि समशीर्षाणि वर्तुलानि घनानि च ।

मात्रासुप्रतिबद्धानि यो जानाति स लेखकः ॥

यदुज्ज्वलं चिरकृतं मलिनं खल्पकालिकम् ।

भ्रमं म्लिष्टाक्षरयुतं लेखकूटलमाप्नुयात् ॥

न लेखकेन लिखितं न दृष्टं सान्निभिस्तथा ।

एवं प्रत्यर्थिनोक्ते तु कूटलेख्यं प्रकीर्तितम् ॥'

पतिस्कन्दः । जायास्कन्दः । द्वास्त्रनिकः । कल-
गायनिकः । गायनिकः । गान्धारिकः । जल्लमल्ल-
निहलकः ।

भक्त्रिकरः । भक्त्रिकारः । चित्रकारः । चित्रो-
पाद्यपः । चरेपदवायकः । चंवायकः । पंवायकः ।
तूर्णपट्टवायकः । कम्बलीवायकः ।

तक्षकारः । नौः । नौतक्षकारः । क्रकचः ।

१ 'लीकम्' क. पाठः । २ 'गानि' क. पाठः । ३ 'वन्तु' क. पाठः ।
४ 'भ्रमो म्लिष्टा' ख. पाठः । ५ 'क्षतोक्तेन कूटलेखप्रवर्तकम्'
ख. पाठः । ६ 'निहलकः' क. पाठः । ७ 'कम्भ' क. पाठः ।

ककचपालकः । इषुकः । इषुकारः । दावकः ।
कन्दावकः ।

स्नानम् । स्नपनम् । पुष्पम् । कुसुमम् । पूजा ।
वलिः । अर्घ्यम् । तोयम् । सलिलम् । पयः । धूपम् ।
दीपम् । समालभनम् । नैवेद्यम् । कुसुमम् । नित्यम् ।
नैमित्तिकम् । नियुक्तम् ।

प्रासाद(ः)म् । वल्लभी । हर्म्यम् ।

उपनयनम् । यज्ञोपवीतम् । उपवीतम् ।

विहारम् । प्रासारम् । प्रासारिका । उद्यानवाटिका ।

अक्षपटलीयः । पीठस्थानीयः । तन्त्रस्थानीयः ।

व्याष्टीकः । व्याख्यात्रिकः । मग्राङ्गिकः । रवीन्दुरो-
हितः । विगतेन्दुरविः ।

शृङ्गारचिह्नम् । चूतपुष्पम् । पलाशपुष्पम् ।
पल्लवम् । कुट्मलम् । स्थावकम् । मल्लिका । मालती ।
मानिनी । सुमनसानीयम् । पद्मम् । कदम्बम् ।
पलाकुसुमम् । कुरवकपुष्पम् । वकुलम् । अशोकम् ।
तिलकपुष्पम् । मन्दारम् । चणपकम् । इन्दीवरम् ।
कमलम् । अम्भोजम् । सरोजम् । कैरवरम् । घुसृ-
णम् । कश्मीरजम् । स्थलारविन्दम् । इरमञ्जरिका ।
विसम् । कर्णिकारम् ।

आरण्यम् । वन्यम् । हरिद्रावल्ली । नागार्जु-

१ 'उद्यासन' ख. पाठः । २ 'चूतक' क. पाठः । ३ 'अम्बोज' क.
पाठः । ४ 'रिवर' क. पाठः । ५ 'हरिद्रा' क. पाठः ।

नवल्ली । घृतवल्ली । राजवल्ली । सुजातवल्ली । करी-
टवल्ली । लोहरवल्ली ।

सहजाकुसुमम् । रैदम् । अर्ककुसुमम् । पुष्करम् ।
केसरम् । हैलपुष्पम् । ह्लादिनीकुसुमम् । खैरम् ।
घत्तूरकुसुमम् । दाडिमपुष्पम् । पुण्डरीकम् । पाटलम् ।
हृदकुसुमम् । कालनाली । बर्भरिका । अत्रिका ।
पत्रिका । मेरुपत्रिका । शिवपत्रिका । कर्पूरपत्रिका ।
गोविन्दम् । विनाकुसुमम् । एरम् । कमकम् । शङ्ख-
कुसुमम् । मार्दलम् । स्वजातपुष्पम् ।

‘आलिङ्गनैः कुरवकस्तिलकः कटाक्षैः

शिञ्जाननूपुरपदाहरणैरशोकः ।

गण्डूषशीधुपवनैर्वकुलोऽङ्गनाना-

मभ्येति माधवमयेऽसमये विकासम् ॥’

स्थाणुः । स्थूणा । स्तम्भम् । वेशमवाहिनी । तनु-
द्रुमम् । द्वारम् । अर्गलम् । तमोहरम् । शाखा ।
शिरोऽङ्गनम् । उलूखलम् । उत्तमाङ्गम् । अश्मठीला ।
आर्यठीला । कवाटपट्टम् । स्यन्दनम् । मधु । मधु-
करिका । मधुकलोदकम् । मधुपात्रम् । श्रावकम् ।
रामठम् । शृङ्गवीहम् । भक्तम् । ओदनम् । काञ्चिकम् ।
आरनालम् । मण्डम् । कीलालम् । द्वार्वी ।

१ ‘मार्दलम्’ ख. पाठः । २ ‘शशीडु’ क. पाठः । ३ ‘स्थूणा
क. पाठः । ४ ‘केला’ क. पाठः ।

त्रपुंसम् । काक्षेपसम् । राजवर्तकम् । विद्रुमम् ।
कर्पासम् । कर्पटम् । श्वेतपट्टम् । सुखस्थानी । मस्तिष्कम् ।
मस्तिष्कपट्टम् ।

कचाः । केशाः । चिकुराः । शिरोरुहाः । कुज्या-
वित्तिः । अलकाः । चूर्णकुन्तलम् ।

मक्षिका । दंशकाः । पट्टपदाः । भ्रमराः । मातङ्गाः ।
मधुलिहः ।

अन्यशास्त्राभिप्रायः—

‘मधु मद्यं मधु चौरं मधु पुष्परसं विदुः।

मधुर्मध्यं मधुश्चैत्रो मधुः कोऽपि मधुर्मधुः ॥ १ ॥

अम्भोजं पुण्डरीकं स्यात्पुण्डरीकाक्षमेव हि ।

पुण्डरीकं सितच्छत्रं पुण्डरीकश्च दिग्गजः ॥ २ ॥

हरिरको हरिश्चन्द्रो हरिश्चेन्द्रस्तथा परः ।’

हरिरश्वो हरिर्विद्युद्धरिर्विष्णुर्हरिर्मृगः ॥ ३ ॥

स्यालम् । लुहप्रवहम् । वर्तटकम् । पादुकावर्तटकम्
नाडीवर्तटकम् ।

तृणम् । इन्धनम् । कांस्यम् । पलालम् । पलाली ।
प्रसारिका । कुटुम्बम् । कुर्दम् । कुर्दी ।

कर्पासयन्त्रम् । युद्धयन्त्रम् । शर्करायन्त्रम् । अश्मयन्त्रम् ।
द्राक्षाकण्डारयन्त्रम् ।

१ ‘समम्’ ख.पाठः । २ ‘वस्त’ क.पाठः । ३ ‘कर्पासा’ क.पाठः ।

४ ‘मस्त’ क.पाठः । ५ ‘मस्त’ क.पाठः । ६ ‘न्तट’ क.पाठः ।

७ ‘वन्तट’ क.पाठः । ८ ‘कुट्टम्’ क.पाठः । ९ ‘कुर्दी’ क.पाठः ।

चक्रवीहम् । शृङ्गवीहम् । शालिवीहम् । सूचिवीहम् ।
 पद्मवीहम् । संस्कारवीहम् ।
 सेनाचक्रम् । हरिचक्रम् । देवचक्रम् । तैलचक्रम् ।
 देवताचक्रम् । रविचक्रम् । पूजाचक्रम् । फलचक्रम् ।
 फणिकचक्रम् । मातृचक्रम् ।
 दहनागारम् । ज्यागारम् ॥ ज्यासन्न । तल्पम् ।
 शय्या ।
 चक्रिका । दीर्घिका । पुष्करिणी । जलगिरिका ।
 द्रविका । द्रवचक्रम् । खर्जम् । दर्वी । दन्ती । सोपानम् ।
 लगुडम् । दण्डम् । चक्षुः । वैद्यः ।
 घोटकः । घोटकी । अश्वः । आजानीयः ।
 तुरगः । तुरङ्गमः । सूहः । सिंहः । श्वानः ।
 वृषः । वृषभः । अनुड्वान् । ककुब्बान् । ओतुः ।
 विडालः । गौः । गोपः । गोपालः । इक्षुः । सूतः ।
 अश्वः । अश्वशालीयः । अश्वारोहः । सारथिः । विहङ्गः ।
 विहङ्गमः । भुजगः । भुजङ्गमः । व्यालः । भोगी ।
 सर्पः । अहिः । वक्रमुखः ।
 असनम् । आस्यम् । वक्त्रम् । वदनम् । कर्णौ ।
 श्रवणौ । श्रुतिः । भ्रूलता । नखाः । दन्ताः । नासा ।
 गण्डा । गलम् । कन्दरा । मुसलम् ।
 रजतम् । सुवर्णम् । रौप्यम् । ताम्रम् । त्रपुः ।

१ 'द्रवकम्' क. पाठः । २ 'गो' क. पाठः । ३ 'गोठः' क. पाठः ।
 ४ 'गोना' क. पाठः । ५ 'त्रपुम्' क. पाठः ।

रजः । पिशितम् । कूर्चम् । गण्डमण्डलम् । मनुजः ।
तल्पम् ।

शिवपुरी । ब्रह्मपुरी । विष्णुपुरी ।

चतुःशाला । गजशाला । अश्वशाला । गोशाला ।
उष्ट्रशाला । महिषशाला । सूदशाला । भोजनशाला ।
पर्णशाला । धान्यशाला । पाठ्यशाला । सर्वायुध-
शाला । आप्तशाला । विनापाठ्यशाला । व्याख्या-
त्रिकशाला । गृहशाला । श्मश्रुशाला । त्रेताग्निशाला ।
यज्ञयाजनशाला । यजनशालीया ॥

अल्पग्रन्थं प्रभूतार्थं दीपे तमसि सम्पुटे (?) ।
वर्णितार्कणिते ज्ञाते योऽसौ भवति पूर्ववत् ॥

इति चेमेन्द्रविरचिते ग्रन्थे सर्वशास्त्रोद्धृते
लोकप्रकाशे प्रथमः प्रकाशः ॥१॥

द्वितीयः प्रकाशः

इदानीं लोकलेखशिखाचरितं लिख्यते —

दीना(र)हुण्डिका । धान्यहुण्डिका । यवगोधूम-
हुण्डिका । सेव्यहुण्डिका । क्रियाकारहुण्डिका । गो-
टिकानामहुण्डिका । इति हुण्डिका मतम् ॥

अथ दीनारोज्जामचीरिका । धान्योज्जामचीरिका -
देयं मया चीरिका । खलासवाटचीरिका । प्रतिवर
चीरिका । अवलागनचीरिका । राशिचीरिका । गृह-
धानुष्कचीरिका । स्थावरधानुष्कचीरिका । विभाग-
चीरिका । भागीवर्तनचीरिका । बन्धोज्जामचीरिका ।
विक्रियक्रियाकारचीरिका । प्रष्टचीरिका । नियमन-
चीरिका । गुण्टीचीरिका । अलङ्करणसङ्गवादची-
रिका । रट्टाचीरिका । संरक्षणचीरिका । वासुधेवा
टचीरिका । सातनचीरिका । गुप्तिचीरिका । दिव्य-
शपथचीरिका । वङ्गलचीरिका । ग्राह्यचीरिका । प्रति
भुवचीरिका । वाक्यचीरिका । खसितग्रहणचीरिका ।
कर्षपत्त्रिचीरिका । विज्ञापलेखचीरिका ।

स्वधायपट्टकम् । प्रासादपट्टकम् । दक्षिणापट्टकम् ।

१ 'शिख्या'क.पाठः । २ 'सेव्ये'क पाठः ३ 'बन्धोज्जा'क पाठः।

४ 'पत्त्रि' क. पाठः ।

पत्तालपट्टकम् । राजप्रासादपट्टकम् । पूजापट्टकम् ।
मठदेवगृहविहारादीनां । दक्षिणापट्टकम् । लिखित-
लेखपट्टकम् । परित्यागपट्टकम् । अर्थिप्रत्यर्थि संवाद-
पट्टकम् । पूर्वोत्तरपक्षयोः संवादपट्टकम् ।

आगच्छमानमध्यस्थम् । दृढमध्यस्थम् । वास्तव्यम-
ध्यस्थम् । डिगिज्जयालमध्यस्थम् ॥

लवणमध्यस्थः । क्रियाकारमध्यस्थः । लागन-
मध्यस्थः । धानुष्कमध्यस्थः । ग्राह्यमध्यस्थः । वङ्गल-
मध्यस्थः ॥

एवं विभागशो वक्ष्ये प्रत्येकस्य यथाक्रमम्
दिविराणां हितार्थाय भूजर्सारसमुर्चयम् ॥ १ ॥

अनुष्ठितामुकविषयादमुकग्रामादमुकेनामुकपुत्रेण कुं वा
हस्ते सति देयं धर्मतः दीनारशतत्रयं, अङ्के दी० ३०० ।
एते दीनारशतत्रयमद्यारभ्य मासलाभायेते देयम् अदत्ते
सति वा दत्तं शिष्टंखसितं स्यात्तत्प्रतिमासे शतं प्रति
दीनारचतुष्टयं कालेन यथा लाभेन सह दातव्यं कालो-
पेक्षसमादापनाय समस्तफलपरिहारे सति यस्य हस्तेयं
हुण्डिका तस्यैवम् ।

अमुकविषयादमुकपादादमुकस्यामुकपुत्रस्यैवं सर्वं
दातव्यम्, अमुकदानार्थे दत्तप्रतिभूः अमुकस्यामीयामुको-

१ 'ग्रह' क.पाठः । २ 'सांवाद' क.पाठः । ३ 'दानु' ख.पाठः ।
४ 'मुश्चयम्' क.पाठः । ५ 'त अमु' क. पाठः । ६ 'त्रियं' ख.
पाठः । ७ 'शिष्य' ख. पाठः ।

ऽमुकपुत्रः मया दत्तमनेनोक्तमहं स्वात्पृष्ठादपि कुं वा हस्ते सति स्थितः अमुकसाक्षाद्नाधिकान्यक्षराणि प्रमाणमिति ।

शतत्रयं तावदिति भवेच्च हुण्डिकामतम् ।

प्रमाणमर्कवर्षाणामप्रमाणमतः परम् ॥ १ ॥

तस्मात्सर्वप्रयत्नेन प्रार्थिताय यथाविधि ।

अनाप्रार्थितभूर्जं तदप्रमाणमतः स्मृतम् ॥ २ ॥

अनुष्ठितलहरविषये गान्धर्वबले रावुत्रामुकेन रावुत्रामुकपुत्रेण कुंवा हस्ते सति देयं धर्मतः एतदीयस्वब्राह्मदेयलोत्रस्थावरभूमिप्रस्थाष्टकं प्रतिकराद्यथोत्पन्नभोगमतिभागाद्विशोत्तरशायकेन प्रस्थरस्थितमानेन श्रेष्ठपुष्टशुष्कधान्यखारीदशकं, अङ्के धा० खा० १० एतद्धान्यं मयासाद्गृहीतमस्मिन्वर्तमानशरादि मासिकेति देयम् अदत्ते सति वा दत्तशिष्टाखसितं स्यात्तदा चतुःपञ्चाशिकया वृद्धानुवृद्ध्या सहितं देशे राज्जिवारस्थले कोष्ठागारप्राप्तं भारिकामलव्ययसंशुद्धिमानाद्विदेयं, कालोपेक्षासमादापनाय छलपरिहारे सति यस्य हस्तेयं हुण्डिका तस्यैवम् ।

मूललहरीयरावुत्रामुकस्यामुकपुत्रस्यैवं मार्गे एतत्स्वेच्छया गृहीतप्राप्तं दातव्यमत्र दानाङ्गे दत्तप्रतिभूः अमुकरावुत्रामुकपुत्रं, मयास्य दत्तमनेनोक्तं स्वात्पृष्ठात्स्व-

१ 'मन्क' ख. पाठः । २ 'कोष्ठ' क. पाठः । ३ 'श्लुपरि' क. पाठः । ४ 'स्वेश्लु' क. पाठः ।

विद्यामाने पराद्याहुचर्मोपरिष्ठात्कुं सति स्थितः ॥

‘वाह्यमानेऽथ कालं मे भोगभुङ्क्तेति प्रार्थिते ।

अविच्छिन्नमतो धान्यं पुत्रपौत्रेषु जायते ॥ १ ॥

अप्रार्थितेषु भोगेषु विस्मृते कालपर्यये ।

नष्टमेकपदे सर्वं दानमश्रोत्रिये यथा ॥ २ ॥

तस्मात्सर्वप्रयत्नेन प्रार्थितेयं महर्षिभिः ।

अप्रार्थितत्वाद्दर्पाणां द्वादशानां चतुर्गुणम् ॥ ३ ॥

मौलिकेयं च ग्रहणमतोर्ध्वं न भवेत्ततः ।

एवमेतत्पुरा प्राह चेमेन्द्रस्य महामुनिः ॥ ४ ॥’

अनुष्ठितममुकविषयादमुकग्रामादमुकेनामुकपुत्रेण
कुं वा हस्ते सति देयं धर्मतः मयैतस्मात्पितृपितामह-
सत्कर्माजितस्वब्रह्मदेयाभिज्ञायमानो द्वारीयभूमिखारीप-
ञ्चकभोगपतिभागाद्यथोत्पन्नयत्रागोधूमकलजाखारीत्रयम्
तज्जाभीति गृहीतमङ्के खा० ३, एतद्ग्रहणमधारभ्य
वर्तमानशरदि विंशतिप्रस्थिकया मानेन श्रेष्ठपुष्टशुष्क-
धान्यखारीपञ्चकं मया देयं, कालोपेक्षासमादापनाय-
समस्तच्छलपरिहारे सति यस्य हस्तेयं हुण्डिका तस्यैवम् ।

अमुकस्यामुकग्रामीणिकस्यामुकपुत्रस्य मार्गे धार्त-
व्यम् अत्रावधौ यदि न दत्तं वा दत्तशिष्टखसितं स्यात्तदा
चतुःप्रस्थिकायां मानेन वृद्धानुवृद्ध्या सहेति देयम्
गङ्गवरदेशमूल्ये हम्भारप्राप्ते दातव्यम् अत्र प्रतिभूः अमु-

१ ‘मांजित’ क. पाठः । २ ‘त्रियम्’ क. पाठः । ३ ‘उज्जा’ क.
पाठः । ४ ‘धातु’ क. पाठः ।

कग्रामादमुकपुत्रः, मयास्य दत्तोऽनेन नोक्तं, स्वविद्यमानो
परात्स्वात्पृष्ठादपि हस्ते सति वाक्ये सति स्थितोऽत्र कर्ता
कुं करोति, अमुकसमचादूनाधिकान्यक्षराणि प्रमाणम् ॥

फलं चाषाढमासस्य ग्रहणं हुण्डिकामतम् ।

स्थिरा च दशवर्षाणामस्थिरा स्यादतः परम् ॥ १ ॥

सद्यो भागफले तस्मात्प्रमाणं प्रार्थनां मतम् ।

अनाप्रार्थितभोग्यं स्याद्बुद्धमानस्य दूषितम् ॥ २ ॥

बोद्धमानं फलं काले प्रार्थ्ये च दशवार्षिके ।

तद्भ्यतीते न भोग्यं स्याद्यावन्नाश्रावितं हितम् ॥ ३ ॥

अनुष्ठितममुकविषयादमुकग्रामादमुकेनामुकपुत्रेण
हस्तदानकुण्डलिकाभरणपूर्ववेमति (१) देयं धर्मतः मयै-
तत्सकाशादमुकतूणादमुकपादसत्कर्षसमीपात्पितृपिताम-
हक्रमार्जितस्वब्रह्मदेयात् अमुकनामषाठोन्मधुरसोत्पत्ति-
फलरसादुत्पन्नभोगमत्त्रिभागात् मधुनाटिकापञ्चाशकमू-
न्याही(नार)सहस्रत्रयं, दी० ३००० । एते दीनारा अद्या-
रभ्य मासदानायेति देयम् । अदत्ते सति वा दत्तं शिष्टं
खसितं स्यात्तत्प्रतिमासस्वप्राप्तलाभाच्छतं प्रति दीनार-
पटं षट् वृद्धानुसारे लाभेन सह दातव्यम् । कालोपेचा-
समादापनाय समस्तच्छलपरिहारे सति यस्य हस्तेयं
हुण्डिका तस्यैवम् ।

अमुकग्रामीयामुकस्यामुकपुत्रस्य मार्गो दातव्यम् ।

१ 'विद्या' क. पाठः । २ 'वाह्य' क. पाठः । ३ 'नू-रू' क.
पाठः । ४ 'षाटा' क. पाठः । ५ 'वृद्धया' ख. पाठः ।

अत्र दाननिर्वाहनाय दत्तप्रतिभूः अमुकग्रामादमुकोऽमु-
कपुत्रः, स यस्य देत्वानेन नोक्तं, स्वविद्यमाने परात्स्वा-
त्पृष्ठादपि हस्ते सति वा कुं वा करोति स्थितोऽत्रामु-
कसमक्षादूनाधिकान्यक्षराणि प्रमाणमिति ॥

अष्टौ वर्षाणि मध्यस्य प्रमाणं हुण्डिकामतम् ।

अप्रमाणमतश्चोर्ध्वं यदि स्यात्प्रार्थनां विना ॥ १ ॥

अनुष्ठितं श्रीप्रादलाभदेनपुरप्राप्तात्समुद्रमट्टाग्र-
हारादमुकेनामुकपुत्रेण । कटारिकाहस्ते सति गोटकानाम
वाटकोऽयं दीयते मया । पादीयहस्तादभिनवखुरशारदा-
द्युतिगोटकोऽनेन विक्रीतस्तद्रव्याद्दीनारसहस्रदिवर्धमे-
तद्रव्याद्देयमङ्के दी० १५०० । एतद्ग्रहणं सन्धिग्रहण-
त्रये मासादिवर्धं मासं स्वमूल्यादिके स्कन्दं द्विस्कन्दं
त्रिस्कन्दं स्वरूपहस्तात्तद्वच्च कालोपेक्षासमादापनायेति
समस्तच्छलपरिहारे सति यस्य हस्तेयं हुण्डिका तस्यैवम् ।

अमुकग्रामादमुकपुत्रस्यैवं मार्गे दातव्यम् । अत्रादौ
यदि न दत्तं वा दत्तं शिष्टस्वसितं स्यात्तदा प्रत्यहं शतं प्रति
दीनारद्वयद्वयकलनयात्र वा तु देयं, मल्लव्ययं क्षतोद्वा-
टिकापादीयास्य दत्तेनोक्तमहं स्वात्पृष्ठात्कटारिका हस्ते
सति कर्ता हस्तं करोत्येति । अमुकामुकादीनां समक्षा-
दूनाधिकान्यक्षराणि प्रमाणमिति । अनेन समये गोटै-
कोऽद्यदत्तद्वगार्कषणे सति स तस्यामुकस्य मृतनष्टास-

१ 'देत्वान'क.पाठः । २ 'दिक'क.पाठः । ३ 'भ्यस्या'क.पाठः ।

४ 'काण्य'क.पाठः । ५ 'टका'क.पाठः । ६ 'स्तद्वद्गार्कषणे'क.पाठः

मानत्वात्तदस्य दीनाराणां च्छलाच्छिद्रपरिहारे सति
नोपेक्षाफलं न किञ्चित् ॥

मृते नष्टागतेऽप्यथे वग्गास्फेरितविग्रहे ।

भ्रष्टे महारिते कालेऽपेक्षा नैव तु कारयेत् ॥ १ ॥

वग्गा न स्फेरिता यत्र ग्रहणं संप्रविष्टिते ।

मृतेऽथ गोटेके तस्माद्ग्रहणं चार्धवर्जितम् ॥ २ ॥

एतस्मात्स्फोरयेद्दग्गां गृह्यमानस्य यद्विधिः ।

प्रमाणं तद्विजानीयादप्रमाणं यथोचितम् ॥ ३ ॥

इति हुण्डिकामतम् ॥

देयं श्रीप्राप्ते सति विषये जयवनेय-डामरामुके-
नामुकपुत्रेण कुं वा नेशाने सति, धर्मतः दीनारसह-
स्रदशकं, अङ्के दी० १०००० । एते दीनारा अद्या
रभ्य संवत्सरं तावत् प्राप्तलाभाद्दी(नार)सहस्रं एकं
न्यायप्रायपरिहारे सति रुद्धानिवन्धं न्यायताण्डतया
यस्य हस्तेयं हुण्डिका तस्यैवम् ।

पद्मपुरकेयामुकस्यामुकपुत्रस्य मार्गे दातव्यम् । संशो-
धनीयम् । अत्र प्रतिभूः, पुराणतत्त्वकेयडामरामुकः डाम-
रामुकपुत्रः कुं सति स्थितः । उदिष्टग्रहणव्यवहारकृते प्रवि-
ष्टम्, संवत्सरमासपक्षतिथि लिखितं गममुकः, विषये ।

पद्मपुं० भट्टामुकेन भट्टामुकपुत्रेण कुं वा नेशाने सति
प्राचीरिका दत्तः, कुम्बलग्रामेयडामरामुकइस्तात् दार्य-
मानश्चेपाप्रमाणे प्रव्यात् ऊर्णापारका भट्ट-अमुकस्य प्रति-
भाव्ये यदा स्थितं, तद्ग्रह्याद्दी(नार)सहस्रपंचविंशति ममु-

स्वरूपतः प्रविष्टम् अङ्के दी० २५०००, पात्याश्वेपानिपं
 वा स्फाटनीयम् । अत्र दिने अमुकविषयादमुकग्रामेय-ला-
 वि-अमुकेन लावि-अमुकपुत्रेण कुंसति लागनचीरिका
 दत्ता, पद्मपुरादारभ्य राजानामुकस्यामुकपुत्रस्यैवं यथेत्थम्,
 अत्रामुकखवाशात्पण्डितामुकस्थावरसमीपाच्छिल्लभूपस्थ-
 पञ्चकं, भूप० ५, एतद्भूम्यामद्यारभ्य वर्षपञ्चकं तावत्
 मया भवता सकाशात् चलकापकेलेति-लागने यद्गृहीतं,
 तत्कर्म धर्माधिकरणीयम्, निन्दात्रयं ददनीयं, बलिपाशा
 क्षेपनीयम्, भिराभूम्या संरक्षणीयम् । अत्र शरैदा यथो-
 च्यमानफलाद्भागत्रयभागेन भागीरनेयम् । भोगपतिभा-
 गात् भागमेकं भवता भार्गे दानपूर्वेऽब्द, मुच्यमानभागद्वयं
 कार्षकभागान्मया दत्तं, तथा प्रस्तदीनारा प्रतिप्रस्ते दी०
 द्वादश द्वादशं परिकल्पनया चेति दी० पञ्चसप्तति-
 भर्वा भो-काले प्राप्तं, तं त्रकमेकं मां त्रि(क)मेकं
 चेति एतस्य प्रतिवर्षे दातव्यम् । अत्र प्रतिभूः साम्भ-
 पुंलावि अमुकामुकपुत्रः कुं सति स्थितः, अत्र साक्षी,
 संवत्सरमासतिथिवारं लिखितम् ॥

—=:०:-=—

अत्र संवत्सरे द्वादशवर्षे वैशाखमासे बहुलपक्षे
 तिथौ पञ्चम्याम् अत्र दिने विषये पद्मपुरादारभ्य राजान
 अमुकेनामुकपुत्रेण स्वहस्ते सति लागनमध्यस्तोऽयं दत्तः,

१ 'समे' क. पाठः । २ 'शिल्ल' क. पाठः । ३ 'शल'ख.पाठः ।
 ४ 'कार्ष' क. पाठः । ५ 'शार' क. पाठः । ६ 'मागे' ख. पाठः ।

कनोत्सके डामरामुकस्यैवं यथेत्थम्, अत्रामुकखवाशात्प-
 ण्डित अमुकसंस्थावरसमीपाच्छिलकभूमिप्रस्थपञ्चकं भू०
 प्र० ५, एतद्भूम्यामद्यारभ्य वर्षपञ्चकं तावत् ऊना-
 धिकं मध्ये नामान्तरेणापि जायमानस्वैलेत्रान्तरेण
 भुक्तिभोज्यमानस्थितचलकार्षिकले लागनायेति यदत्तं
 तद्भवतश्चरणघटनशोभनचर्यादि-निन्दात्रयं बलिपाशा
 च्चेपनीयम्, भिराभूम्या संरक्षणीयम्, सानुकाले वापसं
 ग्रहणीयम्, अत्र शरदि यथोत्पद्यमासफलं भागत्र-
 यभागेन भागीरनीयम्, भोगपतिभागाद्भागमेकं मया
 ग्रहणपूर्वे वदं भागद्वयं भवतस्य कार्षिकभागादायत्तं प्रस्त-
 दीनारप्रस्थं प्रति दीनारद्वादशकल्पनया भोकाले प्राप्तं,
 तं त्रकमेकं मां त्रकं एकं प्रतिवर्षे चेन्मार्गे दानपूर्वं
 मया ग्राहणीयम्, अत्राधिकबलं वा प्रचलनं नै
 कार्यम् । यदि केनापि कृतं तदा प्रतिभूरस्य पालनम्,
 अत्र मध्यस्थले दत्तप्रतिभूः अमुकः अमुकपुत्रः कुं
 सति स्थितः ॥

— = : * - : = —

श्रीप्रान्तवंशहरात् पण्डितामुकेनामुकहस्तादिदं
 वर्षस्थावरधान्यभोगप्रव्या(दीना०) खारी त्रयं मम स्वरू-
 पतः प्रविष्टम्, खा० ३, देयं श्रीप्रे बलाडेमट्टेय-गामामु-

१ 'पाश्चि' क.पाठः । २ 'ज्ञाय' क.पाठः । ३ 'लोत्र' क.पाठः ।
 ४ 'शरदे' क. पाठः । ५ 'न' ख. पाठः नास्ति । ६ 'प्राप्त'
 क. पाठः ।

केन गांमा अमुकपुत्रेण हस्ते सति दत्तकोऽयं दत्तः, उजामे गृहीतम् पंगानके, दी(नार,सहस्रविंशकं दी० २००००, द्विस्र रूपया विंशतिरूपया २० चेति सहस्रविंशति वा रूपया विंशति वा अद्यारभ्य मास एकं तावत् । एतत् बन्धे परिस्थापितं-सुवर्णडिज्यशौका एकं १, परिमानधान्यं १५, द्विरौप्यकङ्कन्यकाद्वयं २, परिमानपलकाद्वयं २, सुवर्णकण्ठमालिका एका १, फलकार्त्रिंशतिः ३०, एतद्वन्धस्य ओज्येराप्रतिमासे दी(नार)सहस्रद्वयं शतद्वयं च दी० २२०० । न्यार्य-प्रायपरिहारे सति यस्य हस्तेयं हुण्डिका तस्यैवम् ।

श्रीप्रे लुहुगाकदलपृष्ठे सराफ-अमुकस्य मार्गे दातव्यं, संशोधनीयम् । अत्र संशोधनार्थं दत्तप्रतिभूः, सत्यं प्रमाणम् अत्र साची खुज्या अमुकः द्विसाची अमुकसमख्यात् । संवत् लिखितं गं-अमुकेन ।

संवत् सं० ४०, ज्येवदि ६, चन्द्रे । श्रीप्रे बुद्धगिरे रैञ्जि अमुकेन रैञ्जि अमुकपुत्रेण नेशाने सति प्राची रिक्का दत्ता । तत्र केदानारि-अमुकहस्तात् पात्या केदार्यमानश्वेपाप्रमाणे दी० सहस्रत्रिंशतिः, अङ्के दी० ३००००, मम स्वरूपे प्राप्तं, प्रविष्टं पात्याकेश्वेपानिपं वा स्फाटनेयम् । अत्र साची खुज्या अमुकः वणिज अमुकसमख्यात् लिखितं गं अमुकेन ॥

१ 'गाभां' क.पाठः । २ 'प्राय' क.पाठः नास्ति । ३ 'धातुं' क.पाठः । ४ 'द्ध' क.पाठः । ५ 'शोद्ध' क.पाठः ।

अत्र संवत्सरे द्वादशवर्षे चैत्रमासे शुक्लपक्षे तिथौ पञ्चम्यां गुरुवासरे संवत् १२ चैत्रशुदि ५ गुरौ अत्र दिने यिच्चारौष्टे हलथलके रावुत्रै-अमुकेन रावत्र-अमुकपुत्रेण कुं वा नेशाने सति लागनचीरिका दत्ता । तत्रके नटेपुरके कण्ठभट्ट-अमुकस्यैवं । यथा भवदीयसं अमुकरूवाशात् अमुकसकाशात् अमुकक्षेत्रात् शिलभू-प्रस्तअष्टकं, भूप्र० ८, एते भूप्रस्तका अष्टकं मया संवत्सरं तावत् लागनक्रमे यद्गृहीतं तथा पूर्वदिशि पात्य-अमुक-अवस्तरं परिवर्ज्य तत्समीपात् दक्षिण-दिशि तत्रय-अमुकतूलवृक्षं परिवर्ज्य तत्समीपात् पश्चिमदिशि रास्त्रेय अमुक-अक्षोऽटवृक्षं परिवर्ज्य तत्समीपात् उत्तरदिशि नदीसमीप आपःपृष्ठे आगतः चतुर्णां मध्ये भूप्र० अष्टकं । तत्कर्मधर्माधिकरणीयम्, सानुकाले सङ्ग्रहणीयम्, बलिपाशा चेषनेयम्, निन्दात्रयं ददनीयम् । अत्र शरत्काले उत्पन्नफलं अर्धार्धभाग(र)णीयम्, पादे क्षतिद्रुतिका भवेता प्रतारणीयम्, भाग एकं मम आयातम् भाग एको भवतः सङ्गे आयातम् । तृणं वा अनेन क्रमेण भागीरणीयम् । अतः परं गोपावले नाशदोषं न कार्यम् चौरयाडं मध्यम् अत्र लागनचीरिकार्थे दत्तप्रतिभूः-सुत्रातु-रावत्र-अमुकः

१ 'अत्र पूर्वमधिकः' क. पाठः । २ 'रष्टे' क. पाठः । ३ 'रावत्र' क. पाठः । ४ 'हने' क. पाठः । ५ 'प्यतां' क. पाठः । ६ 'आयते' क. पाठः ।

पाठ्य--अमुकसमख्यात् लिखितं गं अमुकेन ।!

अत्र दिने यिच्चारप्टे हलथलके भट्ट अमुकेन भट्ट अमुकपुत्रेण हस्ते सति लागनमध्यस्तोयं दत्तः । श्रीप्रे काष्ठेले रावत्र--अमुकस्य यथा मदीय सं० सुपितामह--अर्जित सुलनके शिलाभूपस्थद्वयं, भूप्र० २, भवता लागने यदृहीतं अद्यारभ्य संवत्सरं तावत् पूर्वदिशि दानारि-अमुकसमीपात्, दक्षिणदिशि कुलदेवं समीपात्, पश्चिमदिशि पाठ्य--अमुकचेत्रपृष्ठे आपस्थितः, उत्तरदिशि अक्षोढवृक्षसमीपात्, एवं चतुर्णां मध्ये शिलभूपस्थद्वयं भवता लागने यदृहीतम् । भिराभूमिं संरक्षणीयम् स्वष्टरनीयम्, सञ्चरनीयम् । अत्र शरदकाले उत्पद्यमानफलं भागत्रिभागं भागीरणीयम्, भागद्वयं भवतस्य कार्षकस्य आयातम्, भाग एकं मम आयातम् पादैः क्षितिद्रतिखण्डूरणिका देवधान्यं सर्वं मया प्यतारणीयम् । तृणमनेनैव क्रमेण भागीरणीयम् अत्र प्रतिभूः, सत्यं प्रमाणम्, अत्र साक्षी, अमुकसमख्यात् संवत् लिखितं गं अमुकेन ॥

संवत्सरे अत्र दिने श्रीप्रे नापितकदले रैञ्जि अमुकेन रैञ्जि अमुकपुत्रेण हस्ते सति वङ्गलचीरिका दत्ता । श्रीप्रे भुशरकदले रैञ्जि अमुकस्यैवं--यथा भवदीयसं दक्षिणाभिमुखपरीक्षमाणस्थित--द्विपुरीशार्कारिका
१ 'अत्र पूर्व ७' क पाठः । २ 'आय' क.पाठः । ३ 'दान्यं' क. पाठः । ४ 'वङ्गल' क.पाठः । ५ 'संरक्षि' क. पाठः ।

एकं पिचाच्छादन सह पश्चाद्दानद्वयं सह आज्ञान अव-
स्तर सूदशाला हंभार आभखानसह मया वङ्गली यद्दृ-
हीतं, अद्यारभ्य संवत्सरत्रियं तावत् तस्य शार्कारि-
काया दारुधलवकोठपदिका संरक्षणीयम्, मृच्छिला
संरक्षणीयम्, भाडं वा लेपनादि यथाक्रमं करणीयम् ।
अत्र प्रतिवर्षे वानद्वयं सह दीनारसहस्र सार्धसप्तकं
वङ्गला मया देयम्, भवता ग्राहनेयम्, अत्र वङ्गल-
चीरिकार्थे दत्तप्रतिभूः । सत्यं प्रमाणं । अत्र साची ।
खुज्या अमुकसमख्यात् लिखितं गं अमुकेन ।

अत्र संवत्सरे अत्र दिने सदाशिवाने आयस्कार
अमुकेन आयस्कार अमुकपुत्रेण कुंसति नेशाने सति
वङ्गलमध्यस्तोऽयं दत्तः । श्रीप्रे काष्ठेले तच्चकार-अमुकस्य
मार्गे एवं यमदीयसं पश्चिमाभिमुख-परीक्षमाणशार्का-
रिका एकं, कोष्ठागारवानसहितं मया वङ्गले भवतस्य
दत्तं संवत्सरत्रयं तावत्, भवता निवसनीयम् । दारुधलव-
मृत्तिका-शिला-आच्छादनं तस्य फालव-कोलोफ संर-
क्षणीयम्, प्रतिवर्षे होज्योरस्य दीनार-सहस्रत्रियं
कोष्ठागारवानस्य दीनार-सहस्रद्वयं चैवं दीनारसहस्र-
पञ्चकं प्रतिवर्षे भवता देयम्, मया ग्राहनीयम्, अत्र
प्रतिभूः । सत्यं प्रमाणं । अत्र साची । तत्र भट्ट-अमुक

१ 'धवल'क. पाठः । २ 'पट्टिका'क. पाठः । ३ 'दीसहस्र' ख-
पाठः । ४ 'वङ्ग'क. पाठः । ५ 'वङ्ग'क. पाठः । ६ 'स्तायं'क. पाठः ।
७ 'रक्षणे'क. पाठः । ८ 'होज्येर'क. पाठः । ९ 'अमुका'क. पाठः ।

(समक्षात्) लिखितं भट्ट-अमुकेन ।

अत्र संवत्सरे पूर्वानदृष्टे मेर अमुकेन मेर अमुकपुत्रेण
नेशाने सति अवलागनवाटकोऽयं दत्तः, तत्रके मेर
अमुकस्यैवं यथा । मया भवतो निकटे संवत्सरं तावत् सेवा-
खिज्मतिकार्ये निवसनेयम्, भवता हितानुमते निव-
सनीयम्, भवता वचसा क्रमनीयम्, अश्वस्थले लष्कर्या
वा भूपतिगृहे प्रक्रमनीयम्, संवत्सरं तावत्, संवत्सरं
तावत् लाभधन्याखारी पञ्चदशकं, खा० १५, पुराणवा-
रिका एकं, वा एतद्गणने दीनार-सहस्रपञ्चकं भवत
देयं, मया ग्राहनीयम् । नाशदोषं कुच्छविच्छं छलाच्छिद्रं
नाशप्रणाशं मा कार्यम्, चौरयाडं मध्यं किञ्चिन्न
करणीयम्, प्रतिभुवनस्य पालनं, साक्षी संभावनम् । यदि
गच्छति तदा प्रतिभुवनस्य हस्तादण्डं ददनीयम् अत्र
प्रतिभू । सत्यं प्रमाणं । अत्र साक्षी रावत्र अमुकः । लिखितं
गं अमुकेन ॥

संवत्सरे अत्र दिने विषये बालार्थमे मलेक अमुकेन
मलेक अमुकपुत्रेण नेशाने सति लाभवाटकोऽयं दत्तः ।
पद्मपुं मला अमुकस्यैवम् । यथा भवता मम निकटे ओला-
गनक्रमेण निवसनीयम् । तत्संवत्सरं तावत् मदीयवचसा
प्रमाणे हितानुमते निवसनीयम् अश्वस्थले वा गृहसमा-
चारे वा सेवार्थे वा स्तरे, यत्र हस्तमया तत्र निवसने,

१ 'रणेय' क. पाठः । २ 'न' इति क. नास्ति । ३ 'भुवस्य'
क. पाठः । ४ 'मोण' क. पाठः । 'श्रामे' ख. पाठः ।

निवसनीयम् । लाभात् लाभात् दीनार-सहस्रात्रिंशकं,
अङ्के दी० ३००००, पुराणवारिप्रव्ये दीनारसहस्र-
चत्वारिंशकं मया देयं, भवता ग्राहणीयम्, लाभार्धं वा
मासषट्कं अतिवाह्या । अर्धं संवत्सरे संशोधनीयम् । रोधन-
परिपन्थानं न कार्यम् । अत्र लाभवाटकार्थे दत्तप्रतिभूः ।
सत्यं प्रमाणं । अत्र साक्षी रै हसनकः । लिखितं भट्ट
अमुकेन ।

— :-०*०-:-

संवत्सरे हेतोलालके भट्ट-अमुकेव-भट्ट अमुकपुत्रेण
नेशाने सति दान्तवाहनचीरिका दत्ताः । तत्रके तूल-
मोलके भट्ट-अमुकस्यैवं । यथा भवदीयसं सुगृहे
जातशारभ्रमरतूज्यल-दान्तका एकं, दान्तं १ । एतद्दान्तं
मया संवत्सरं तावत् दान्तवाहनक्रमेण ददनीयम् । सुपुत्र-
वत् सुप्राणवत्संरक्षणीयम् लवणं वा तृणं वा फलं वा
अपूर्णादि यथा लगमानं देशानुसारं ददनीयम् । चेन्न दत्तं
परलोकं प्रतारनीयम् । अत्र शरदकाले धान्यखारी चतुष्टयं
श्रेष्ठपुष्टं ददनीयम् । नाहावले ग्राहनेयम् दान्तस्य कुच्छ-
विच्छनाशं प्राणनाशं छलच्छिद्रं गोपावलेपं नाकार्यम् ।
यदि देववशान्मृतं, तदा नमचर्म सन्दर्शनीयम्, यदि
अपहतं केन वा चौर्यानीतं, तदा दौहिका प्रतिका

- १ 'हन' क.पाठः । २ 'दने'क.पाठः । ३ 'साक्षे' क. पाठः ।
४ 'अमुके'ख.पाठः । ५ 'होत'ख. पाठः । ६ 'प्राण'क. पाठ ।
७ 'नीयं' क. पाठः । ८ 'पोपा' क. पाठः । ९ 'चित्त' क.पाठः ।
१० 'नीयं' क. पाठः । ११ 'नम य. पाठः ।

करणीयम् । अथ वा केनापि मदीये शाचानीतं, तदा महाजनवचसा प्रमाणे दीनारं दण्डं ददनीयम् । अत्र दान्तवाहन-चीरिकार्थे दत्तप्रतिभूः । सत्यं प्रमाणं । अत्र साक्षी लिखितं गं अमुकेन ॥

—-:-*:-:—

संवत्सरे अत्र दिने दक्षिणपार्श्वे सूर्याश्रमे कल्पमं अमुकेन कल्पगं अमुकपुत्रेण कुंवा सति दान्तवाहन-मध्यस्तोऽयं दत्तः । तत्र माहिन्दके तक्षकार-अमुकस्यैवं, भवदीयसं सुगृहीतजातं गोरल्लट्ट-मन्यदान्तका एकं चतुवाक्षीणं मया संवत्सरं तावत् मया वानक्रमे दत्तं । शरदकाले धान्यखारी सधित्रियं, धान्यखा० ३३ भवता देयं मया ग्राह्यं । अतःपरं बलाबलं न कार्यम्, अत्र साक्षी गं अमुकः, लिखितं गं अमुकेन ॥

संवत्सरे वामपार्श्वे शनीरके उपाध्याय-अमुकेन उपाध्याय-अमुकपुत्रेण हस्ते सति गौहिकावत्सतरी अर्धचीरिका दत्ता । शिरोऽष्टमट्टे पशुपाल अमुकस्यैवं, यथा भवदीयसं अधोमुखशृङ्ग-कन्यगौहिका, एकं गौहिका १, वत्सतरी ललाटे श्वेततिलका सहितं चैवं पशू द्वौ, मया अर्धेकक्रमेण नीतौ, वत्सतरी आजीवनान्तं तावत् मूल सह अर्धं भागीरयामौ । मूलगौहिका मूलं भवता मार्गे

१ 'माने' क. पाठः । २ 'सूर्यश्रा' क. पाठः । ३ 'लट्ट' क. पाठः । ४ 'चभुतुवा' ख. पाठः । ५ 'नान्तं' क. पाठः ।

आयातं । उत्पन्नच्छ्वं अर्धार्धिका भाग(र)णीयं । प्राते
प्रसूतिकाले घृतमनद्विवर्धं मया देयं, भवता ग्राह्यं । अत्र
गौहिकार्थे दत्तप्रतिभूः । सत्यं प्रमाणं । अत्र साक्षी रावत्र
अमुकः । लिखितं गं अमुकेन ॥

—*~*~*~*—

संवत्सरे अत्र दिने श्रीमान् पण्डित-अमुकेन
पण्डित-अमुकपुत्रेण हस्ते सति अर्धं मध्यस्तोऽयं
दत्तः, अक्षिपालके भट्ट-अमुकस्यैवं, यथा महीयसुगृहे
जाताः छावज्यका एकं १, चंद्रगर्भिका एकं १, गोदलव-
का एकं १, छावज्यका गर्भिका चैवं पशूनि ४ मया
अर्धेकक्रमे मार्गे यदत्तं, तत्सर्वासां तैनिनि अर्धे भागेर-
णीयम् । अतः परं बलाबलं (न कार्यम्) । अत्र मूलगौ-
हिका यदि नाशप्रनाशगतं, तदा द्रौ(गौ)हिका पत्रिका
दण्डं ददनीयम् । अत्र प्रतिभूः । सत्यं प्रमाणं । अत्र
साक्षी । गं अमुकेन लिखितं गं अमुकसमख्यात् ॥

—:-*~*~*~*:-

संवत्सरे अत्र दिने अर्धविं-अमुकग्रामे भट्ट-अमुकेन
भट्ट-अमुकपुत्रेण हस्ते सति निक्षेयचीरिका दत्ता । सुप्र-
समनके अमुकग्रामे भट्ट अमुकस्यैवं । यथा भवदीयसं-
कश्मीरीरूपया पंचकं ५, द्विरौप्यभङ्गोडिका एका

१ 'आयतं' क. पाठः । २ 'शुद्धं' क. पाठः । ३ 'श्रीमां' क.
पाठः । ४ 'अर्धे' क. पाठः । ५ 'निच्छुवा' ख. पाठः ।

तोलदानिका पंचत्रिंशकं, डिज्यशौका एका, तोलधानिका षोडशकं १६, अप्रेक्ष्यसुघण्टा-ज्येज्येरद्वयं, एतत् तानाविभागः-सुवर्णखारिकाद्वयं, विद्रुमफल-अष्टकं, मुक्क-गुम अष्टकं, प्रतिमुक्कफलस्य पञ्चषष्टिकं, त्रिन्यन-फलचतुष्टयं, कालविद्रुमं फलद्वयं, एतद्विभागः-ज्येज्येरका एकं। एतद्वस्तुभावं मम निकटे निक्षेपं स्थितम् । यस्मिन्समये भवता मार्गणं करिष्यते, तस्मिन्समये महाजनस्य लिखितं षष्ट्या देयम्, भवता ग्राह्यम् । अत्र साक्षी तन्निय-अमुकः । लिखितं गं अमुकेन ॥

—:****-:—

अत्र संवत्सरे अत्र दिने भाट्यके अमुकग्रामे पशुपाल-अमुकेन पशुपाल-अमुकपुत्रेण कुं वा नेशाने सति पशुसंरक्षणचीरिका दत्ता । अत्र अमुकग्रामे अग्नेमराजान, अमुक वा, दरदराजान, अमुक वा, मोके-दम, मेर अमुक वा, धानुष्क अमुक वा, इत्यादीनां समस्तग्रामेनिकानां एवं यथा भवता समस्तग्रामेनीनां हं पशु वा गर्भिका वा मया सुप्राणवत्संरक्षणीयम् । एषां विभागः-राजान अमुक, हं पशुका २५, गर्भिका ४०, शारोटलविका १०, लेश्यलविका २४, लेटका १७, व्यस्फुरका १४ चैवं सूक्ष्मं सर्वं चैवं तानं १३० । एते पशवः द्वि अमुकस्य ५, द्वि अमुकस्य १७, अमुकस्य

१ 'त्रिन्यफ' ख पाठः । २ 'क्षने' क. पाठः । ३ 'शवाः' क. पाठः । ४ '७५' संख्या ख. पुस्तके ।

५३, अमुकस्य ६०, पृथक्पृथक् प्रमाण--अवस्तर--प्रमाणे
शरदकाले मया संशोधनीयं । नाशप्रणार्थं परिहारे सति
यदि कदाचित् दैववशान्म्रियते तदा नमचर्म सन्दर्श-
नीयं ऊनादिकं सर्वं सुकीयपरलोकं परीक्षित्वा सर्वं
शुभाशुभं सन्दर्शयामि । अत्र पशुसंरक्षणचीरिकार्थे
दत्तप्रतिभूः सुपुत्रपशुपाल अमुकः । लिखितं पं०अमुकेन ॥

श्रीबहिलाहोरान्तरे ज्यहानबादके आगरान्तरे-
भुटखुज्यां अमुकपादः श्रीकश्मीरान्तरे बलाडे--मट्टेय-
निवसमानस्थित डां अमुके तथामुकेन सलामा बन्दगी
करणेयम् । करणपूर्वं कुशलितं--यथा इह अस्माकं
अद्यदिनं तावत् विधिप्रसादात् आरोग्यं स्थितं । अथ-
वा सहेसलामते काङ्क्षमानहारस्थितम् । इतः खुज्या
अमुकहस्ते लब्धितं पां भोटिका त्रिंशकं । एषां विभा-
गः--तराहदार पां भोटिदशकं १०, पञ्जारङ्गे पां भो-
टिदशकं, श्वेत पां भोटिदशकं १० । द्विकुङ्कुममनदशकं
१०, भुटचादरिर्विंशकं २०, कुङ्कुममर्षशतमेकं १००,
कस्तूरिनाभासप्तकं ७, मिर्चभारं पञ्चकं ५, लामचाद-
रिकाद्वयं, एतद्वस्तुभावं ततः परीक्षित्वा तु लिखित्वा
ग्राहनीयं । खस्मानं श्रेष्ठप्रकोरणीयं, प्रतीपे सत्वरं लेख-
चीरिका कस्यापि हस्ते लब्दनीयं । चेतसि भूयात्
एतद्वस्तुभावं विक्रीरित्वा, सौदाकृते किलेफम्भमनच

१ 'दने' क. पाठः । 'प्रना' क. पाठः । ३ 'नेयं' क. पाठः ।

४ 'केय' क. पाठः । ५ '१०' ख. नास्ति । ६ 'मिव' क. पाठः

त्वारिंशकं लब्धनीयम् तोसफम्म मन एकं, च्छटं
 वा, अलच्चं वा, नर्म वा, दारय वा, अट्टान वा,
 फुत वा, मन्देल वा, मन्मलि वा, च्यौतार वा, कौश
 वा, दण्डेप्रतानं वा, सर्वं सज्जं वानकृते स्वपुत्रकस्य
 खुज्या अमुकस्य कृते लब्धनीयम् । भवता सज्जस्य
 सार्धे आगमनीयम् । नो वा आगतं, कश्चित् श्रेष्ठमानुषं
 विसर्जनीयम् । इह देशसमाचारं राज्यसमाचारं श्रेष्ठं
 स्थितम् । सर्वेषां करारं स्थितम् संवत्सरातिथिवारं
 लिखनीयम् ॥

—*०*०*—

परमादिदेवर्तार्चनीयतमपरमभट्टारकमहाराजाधि-
 राजचक्रवर्त्युत्तमलोकपालश्रीमच्छाहिज्यानविजयराज्ये
 संवत्सरे अमुकवर्षे अमुकमासे अमुकपक्षे तिथौ अमु-
 कायां अमुकवारान्वितायां अत्र दिने क्षेरे मन्ननके
 गुन्दे भट्टअमुकेन गुन्देभट्टअमुकपुत्रेण हस्ते सति वाक्य
 उट्टङ्कनचीरिका दत्ता, नाग्रामके चारोडके पण्डित-
 अमुकस्यैवं । यथा मदीया दुहित्री कुमारी अमुकाभि-
 घाना भवत्पुत्रपण्डितअमुकस्य सोमसूर्याग्निसमक्षे ब्रह्म
 विवाहे यदृहीरिता अतो भर्तृपक्षादलङ्कारणैकसौ० तोलं
 ५ तथा पारेमवाग्दानका० आननेयम् । अतो पितृप-
 क्षात् यज्ञपुरुषाणां मांससहस्रमेकं एतस्य सूपकारवचसा
 प्रमाणे क्रैयरयं दद्यामौ । तथा महारजस्य सरोपायं

१ 'चनी' क. पाठः । २ 'तदन' क. पाठः ।

कर्पटवारिका एकं । तथा यजमानस्य कञ्चुकी एकं ।
प्रतिमहाराजस्य इक्तया वा दस्तरं दण्डे प्रतानं एवं
तानं ३ । तिलकराज्ञा रौसा० एकं, दग्धापतकञ्चुका एका,
तथा गौहिका एका, अपनभिगर्भिका द्वयं २, लुह-
स्थालका एकं, लुटका एकं । पृष्ठस्वारे एकं १, लङ्-
पङ्के कलच्छवालिका दी नारमहस्रदशकं १००००,
अक्षोटवृक्षमेकं, भूप्रस्तद्वयं, एतल्लप्रमानं मया देयं,
भवता ग्राह्यम् । तथा भर्तृपक्षात्, पारमवाग्दानप्र-
व्यात् दीनारसहस्रविंशकं दी० २००००, तथा
कश्मीरवाग्दानप्रव्ये, श्रीअङ्गका एकं । लाक्षफिरणका
एकं १ । श्रीदावनिका एकं । पादकवर्तका एकं ।
रौप्यवालिका एकं । चादरिका एकं । सैन्यकच-
(ल)कादि यथा देशानुसारे लगमानं भवता देयं मया
ग्राह्यम् । ऊनाधिकान्यचराणि प्रमाणानि, साक्षी विधिः ॥

—= : * ० * : =—

संवत्सरे अमुकवर्षे अमुकमासे अमुकपक्षे तिथा-
वमुकायाम् अत्र दिने इक्षके कोथर्या राजानअमुकेना
मुकपुत्रेणामुकपौत्रेण हस्ते सति वाक्यकर्णिकाचारिका
दत्ता, धौसके भट्टअमुकस्वैवं, यथा भवदीयदुहित्री
कुमारी अमुकाया मत्पुत्रराजानअमुकस्य ब्रह्मविवाहे
यद्गृहीता अतो भर्तृपक्षादलङ्करणात्सुवर्णतोलकाचतुष्टयं
एतत्प्रव्ये दी(नार)सहस्रद्वात्रिंशतिः। अङ्के दी० ३२००० ।

१ 'धौसके' क. पाठः ।

तथा पारेमवाग्दानकाद्विगुणमेकवाग्दानप्रव्यात् दी(नार)
सहस्रपञ्चदशकं, अङ्के दी० १५००० । अङ्गका फिर-
णका एकं । दाबनिका १ । रौप्यवालिका एकं १
सैन्यकचलका एकं १ । चादरिका एकं । यथा
लगमानं देशप्रवाहे सर्वसादनं मया देयं, भवता ग्राह्यम् ।
अत्र साक्षी विधिः ॥

— :- ० * ० - :- —

अथ प्रसादभूर्जं लिख्यते—

चराचरस्य जगतः कर्तारमजमव्ययम् ।

भक्तानां कामदं वन्दे निर्विघ्नं विघ्नशान्तये ॥ १ ॥

श्रीमत्सतीसरासारशारिकाशैलभूषितात् ।

श्रीजैननगरादस्मान्नानोपवनभूषितात् ॥ २ ॥

अस्ति त्रिभुवनाख्यातमुत्तमं भूषणं भुवः ।

श्रीकश्मीरपुरं रम्यं नानोपवनशोभितम् ॥ ३ ॥

परमाधिदेवतार्चनीयतमपरमभट्टारकमहाराजाधि-
राजपरमेश्वरधर्मचक्रवर्त्युत्तमलोकपालश्रीमद्गुणगणपरि-
पूर्णेन्दुवदनजितमदनकवशीकृतरिपुकुलानिजकुलकमल-
विकासराजमण्डले मणिमुकुटप्रभारञ्जितचरणयुगदी-
र्घभुजदण्डदण्डितदशदिगन्तरदानास्पदीकृतलक्ष्मीव-
शीकरणविचक्षणे महादेवप्रियगोब्राह्मणकृपापरपरमभ

१ 'वादन' क. पाठः । २ 'वाग्दान' क. पाठः । ३ 'फिरनका'
क. पाठः । ४ 'दैवता' क. पाठः ।

द्वारकमहाप्रभुसुरत्राणशाहिज्यहानविजयराज्ये । अत्र
संवत्सरे अमुकवर्षे अमुकमासे अमुकपक्षे तिथावमुकायां
अमुकवासरान्वितायां अत्र दिने प्रवरसेननिर्मितपुरे महा-
लक्ष्मीमद्वेय-निवसमानस्थित-भट्टपरिडत-अमुकेन अमु-
कपुत्रेणामुकपौत्रेण । तथैतदीयवैवाहिताया भार्या-राज्ञी
अमुकोच्यमानामुकाया अमुकग्रामीयाया राजान-अमुक-
दुहिताया चेतोहस्तवाग्भराभ्यामुपलक्षिते सति प्रसादक्रि-
याकारं कुरुतः । श्रीप्रे० राजानवाटिकायां निवसमा-
नस्थित-अमुकपुत्र-परिडत-अमुकस्थैवं यथेत्थम्—
मदीयदुहित्री कुमारी अमुकोच्यमानामुका या भवत्पुत्रामु-
कस्य सोमसूर्याग्निब्रह्मसमक्षे शुभलक्ष्णे शुभनक्षत्रे ज्योति-
र्गणवचसा प्रमाणे ब्रह्मविवाहे यत्प्रतिपादिता, अतो
भर्तृपक्षादलङ्करणात्सौ० तोलकापञ्चकं तोलका ५,
तथा बाग्दानका द्विगुणमेकं, पारेमवाग्दानका वा,
कश्मीरवाग्दानकाः-श्रीअङ्गका, लोक्षाफिरणका, दाव-
निका, रौप्यवालिका, पादूकवर्तकं, चादरिका एकं, सैन्य-
कचलकादि देशानुसारे मया देयम् । सर्वं आज्येमोलका
कर्णाभरणे प्राप्तं, प्रविष्टं, मदीयं यतो यतः अस्यै अद्य
ब्राह्मस्य विवाहस्य सिद्धत्वादावाभ्यामित्थं स्वार्जितेन
सह । यथा विद्यमानस्थावरस्थण्डिलगृहषाटोड्डारवृक्ष-
वर्नेस्पत्यादिपदजीवनगुण्य्यादिप्रतिवार्षिकप्रतिनियतधा-

१ 'चेतौ' ख. पाठः । २ 'लाक्ष्य' ख. पाठः । ३ 'रनका' क.
पाठः । ४ 'पनस्य' ख. पाठः ।

न्यदीनारचीरिका क्रियाकारनिर्गृष्टसमग्रारश्यां समस्ते
 सपरिणामाङ्कितं कचित्साधायमानं कचित्सलब्धव्या-
 धिकं स्वरूपधन-प्रधन-गृहोपस्करणभाण्डवस्त्रालङ्करण-
 कनकरजतमणिमुक्ताप्रवालसमरगोप्राणि--पशुप्राणि-पशु-
 प्राण्यादिकलुहताग्रहरितालकम्बलकर्पटतूलोर्णाशांकारि-
 का सूदशालादि सर्वं यन्नाम यद्रूपं यतो यतो यद्वि-
 द्यते, ततः सर्वस्माज्जातजनिष्यमाणदुहितृणां सर्वं यत्कि-
 ञ्चित्स्थितं तत्सर्वं जातानां जायमानानां भ्रातृणामन्त-
 रादग्रजभावं एतस्य भार्यासहितस्य मया प्रसादीकृतं
 आचन्द्रसूर्यसमुद्रपर्यन्तं यावदुपभुञ्जनीयम् । अयं
 द्विनाम्नी सत्पुत्रेण स्वात्मवदशनवसनादिकं देयमनु-
 पालनीयम् । विलविज्ञानलेपनमस्या अस्याः पृष्ठे ह्यन्य-
 दारापरिग्रहं न कार्यम् । यदि दैववशादनेन जातुचि-
 त्कृतं, तदा स्वकुलवृत्त्यनुसारेण अशनाच्छादनादिम-
 लोमलव्ययादिकं महाजनवचसा प्रमाणं ददनीयम् ।
 चेन्न दत्तं प्रतिभुवस्य पालनम् । अत्र समस्तक्रियो-
 द्विष्टपरिपालनाय दत्तप्रतिभूः सुभ्रातु राजान-अमुकः
 अमुकपुत्रः हस्ते सति स्थितः । द्विसुवर्णचटपचटकार्थं
 अन्यदारापरिग्रहार्थं दत्तप्रतिभूः आर्यहृद्रेयपाण्डितामु-
 कामुकपुत्रः हस्ते सति स्थितः । अत्र सान्निह्यः ब्रह्मा-
 विष्णुमहेश्वराः । लौकिकमात्मी अमुकः राजानअमुकः ।
 ऊनाधिकान्यक्षराणि प्रमाणानि । लिखितं गं अमुकेन ॥

१ 'दीनार' क पाठः । २ 'शाकारिका' क पाठः । ३ 'लनेयं'
 क पाठः । ४ 'मस्याः' क पाठः ।

परमादिदेवतार्चनीयतमपरमभट्टारकमहाराजाधि-
 राजपरमेश्वरचक्रवर्त्युत्तमलोकपालमहाप्रभुश्रीमदमुकशा-
 हिसुरस्था(त्रा)नराजदेवविजयराज्ये । अत्र संवत्सरे अत्र
 दिने मात्ताश्रमे विदग्धग्रामे भट्ट अमुकामुकपुत्रामुकपौत्रः
 तथा तदीयवैवाहितभार्या अमुकोच्यमानामुकग्रामीयामुक-
 दुहिता या च एतयोः दम्पत्योः हस्तवाग्भराभ्यामुपलक्षिते
 सति स्वदायलेखक्रियाकारं कुरुतः । सुदुहित्री कुमारी
 अमुकोच्यमानामुका या अमुकग्रामीया परिडतामुकपु-
 त्रामुकस्य विवाहिता एवं यथेत्थम् । अस्याद्यैव यथा-
 विधिहुतहुताशनं प्रदक्षिणीकृत्य ब्रह्मस्वविवाहस्य सिद्ध-
 लादावयोः पृथङ्गियमानुसारे मूल्यस्वदायात्पितृपिता-
 महक्रमार्जितभुक्तिभोज्यमानस्वलान्तरादमुकग्रामादमुक-
 खवाशादमुकस्थावरसमीपाच्छिलकभूमिप्रस्थत्रयं स्वदाय-
 क्रमेण यदत्तं, तदनया अमुकोच्यमानामुकया सभर्तृ-
 कया ससन्तानया आसन्तति यावदुपभुञ्जीतव्यम् । या
 मया वा रोधनपरिपन्थानादिकं न जातु कार्यम् । अप-
 रेण यदि केनापि तदा यथा यथा विद्यमानभूस्था-
 नस्थावरस्थण्डिलगृहारामषाटोड्डाराक्षोटवृक्षवनस्पत्यादि-
 पदजीवनगुणव्या यतो यतो यद्विद्यते, ततः सर्वस्मा-
 त्स्वात्पृष्ठात्स्वक्षत्या निवारणीयमुन्मोच्य ददनीयम् ।
 यदि न मुत्कीरितं तद्धान्यस्थानात्प्रति वस्तु देयम् ।

१ 'दैवता' क. पाठः । २ 'मात्ताश्रमे' क. पाठः । ३ 'पृच्छतः'
 इत्ययं पर्यायोऽस्ति कुरुत इत्यस्य । ४ 'शिञ्जलक' क. पाठः ।
 ५ 'यारासन्त' क. पाठः । ६ 'नादिकं' क. पाठः । ७ 'यतं' क. पाठः ।

अत्र स्वदायलेखार्थे दत्तप्रतिभूः स्वभ्रातु भट्ट-अमुकः हस्ते सति स्थितः । अत्र अलङ्कारणाद्भर्तृपक्षात्सौ० तोलपञ्चकं ५ , तत्प्रव्यादी(नार)सहस्रचत्वारिंशतिवेदमूले दत्तं प्रविष्टम् । तथासदीयपितृपक्षात्सौ० तोलमेकं, तत्प्रव्ये दीनारसहस्राष्टकं च । एवमुभयपक्षादी(नार)सहस्र-अष्ट-चत्वारिंशतिः । परस्परमतं विना ढानुबन्धविक्रयं वा चट-पचटिका न जातु कार्यम् । अलङ्कारणाः संरक्षणीयम् । मङ्गे वाटकार्थे दत्तप्रतिभूः पं० भट्ट अमुकः अमुकपुत्रः हस्ते सति स्थितः । संवत्सरमासतिथिः देयम् । लिखितं गं अमुकेन ॥

—= * ० * =—

परमभट्टारकमहाप्रभुपादः । परिगं भट्ट अमुका-दिगंपतीनां मुखात् अमुकग्रामाद्यापारि-अमुकेनामुकपु-त्रेण हस्ते सति क्रियाकारचीरिकार्थे विज्ञाप्यन्ते । यथे-त्थम् । अत्रामुकग्रामे अस्मिन्सं० अमुकवर्षे व्यापारे यद्गृ-हीतं तद्गीतिनीतिभीतिभ्यां साधुशुभाचारतया हिता-नुमते प्रक्रमणीयम् । संज्ञाहङ्कारमनुसन्धणीयम् । पादीय-शत्रुजनानां सर्वे दूतगममेलापं न कार्यम् । तत्प्रस्वेधि-कास्वविहितेन क्रमेण प्रक्रमणीयम् । अत्रास्याधिक-बलोवलं न करणीयम् । अत्र शरदि यथोत्पद्य-मानफलसुप्राप्तव्यापाराद्द्वान्यखारीशतमेकं खा० १०० वं पुं मधुपा शतत्रयं ३००, गृहपशवा मार्गोत्सवप-१ 'नीयं' क. पाठः । २ 'ण्यम्' क. पाठः । ३ 'रदे' क. पाठः । 'रद्धान्य' क. पाठः ।

अविंशतिः पशवः ५२ ग्राह्यदानाय बङ्गलादिप्रभ्या-
दी(नार)सहस्रपञ्चविंशतिः, अङ्के दी० २५००० । मुद्र-
त्रककादशकं त्र० १० । माषत्रककादशकं १० । प्रिय-
ङ्गुशालत्रकपञ्चविंशतिः त्र० २५ । यवगोधूमत्रकपञ्चस-
प्ततिः त्र० ७५ । अचोटसहस्राष्टकं ८००० ॥

—:—०—:—

संवत्सरे अमुकवर्षे अमुकमासे कृष्णपक्षे तिथौ
अमुकायाम् अत्र दिने वाराहक्षेत्रे कोटविहारसमीपे
निवसमानस्थितः । उन्नते भां--अमुकेनामुकपुत्रेण अमु-
कपौत्रेण हस्ते सति वाक्यविक्रयभूर्जोऽयं दत्तः । तत्र
के महत्तम-भुशर-अमुकामुकपुत्रामुकस्यैवं । यथा मदीयसं
पूर्वपितामहमूलपुरुषा भाममुकेनार्जिता भाममुकाभ्यां
हस्तात्पृथग्विक्रियभूर्जसारं श्रीजैनोद्दामदीन पुटप्रमाणेन
मूले गृहीतं स्थितपूरणिकात्रयं, तदन्तरान्मम व्येष्टभा-
गसह इह देशे नाग्रामे खुज्या अमुक तथा काजे
मानुष अमुकसराफ तच्छकारामुकेन निवेदितपूरणिका-
त्रयं तत् गोज्येशाहि राज्ये त्रयाणं भ्रातृणां मध्यात्
मम सुभागया आगतस्थितदक्षिणाभिमुखपरीक्षमाण-
शांकरिका वत्सरभागं यत् आगतं, तत् अद्य मया
भुशरमहत्त-अमुकस्य जामेन-वाट-पूर्वमद्य विक्रिय-
भूर्जप्रमाणे दत्तम्, महाप्रभुशाहिसेलेम-स्थापितसराफत-

१ 'त्रा'क पाठः । २ 'विक्रिय' क. पाठः । ३ 'ग्रही' क. पाठः ।

४ 'गाजेशाह' क. पाठः । ५ 'शार्का' क. पाठः ।

६ 'जायेनवाट' क. पाठः ।

क्षकारामुकविसर्जित तक्षकारामुक काजे कासमेक स्था-
पित इह श्रीवरा काजेमेर अमुकविसृष्ट महाजनमुखे
ते तत्र मिलित विवेदित मदीयावस्तर चुटप्रमाणे
दत्तं-तद्विभागः पूर्वदिशि सपुरीवालानां सादरे वित-
स्त्रावलगमनार्थे प्रमाणे रथ्यां परिवर्ज्य, तत्समीपात् ।
तथा दक्षिणदिशि तैलवनि-अमुकसं सुधनार्जित-मूली-
गृहीता, शार्करिकावलीवारं परिवर्ज्य तत्समीपात् ।
तथा पश्चिमदिशि स्वकीयमध्यमभ्रातुरमुकः संभागनि-
का शार्कारिका वत्सं भागनिका शार्कारिका-पञ्चकं
परिवर्ज्य तत्समीपात् । उत्तरदिशि महतीं राजरथ्यां
परिवर्ज्य तत्समीपात् । चतुर्णानां समीपानां मध्ये मदी-
यशार्कारिका सह पूरणिका एकं । अत्र विभागः, पूर्व-
लभायां उत्तरदक्षिणहस्त सार्धचत्वारिंशकं हस्तं ४०३ ।
दक्षिणलभायां पश्चिमात् अवस्तरहस्तपञ्चाशतिः ५० ।
पश्चिमलभायां पूर्वपश्चिमात् अवस्तरसार्धचतुष्पञ्चाशतिः
५४३ अं० त्रियं ३ । पूर्वलभायामधिकअवस्तर सार्ध-
चतु पं क० = अं० ३ । द्वारदानीसकाशे-आभखानतक्ष-
कार-अमुक-अवस्तर-अन्तरात् पृथग्विक्रयी गृहीत-
स्थितदीनारसहस्रैस्त्रिंशद्भिर्मूलीगृहीत-हुञ्जरूपतया द-
ल्पिकया सह मया विक्रये दत्तं । अत्र विक्रीय ग्रह-
णात् महाजनसराफ अग्रे सपुरीवालनिर्मितं मूल्यं मूल्या-
पि सर्वं गतो गंकृते सति दीनारलक्षसार्धचतुर्दशकं, अङ्के

१ 'चूट'क.पाठः । २ 'सादरे'क.पाठः । ३ 'शार्का'क.पाठः ।

दी० १४५००००३, तथा गां रात्रिकस्य प्रभो हासेला-
कृतं दीनारलक्षमेकं, दी० १०००००, पुरीवालानां याच्ना
दत्तं दीनारसहस्रत्रिंशकं, अङ्के ३००००० पूर्वदिशि अमु-
केन उत्तरदिशि अमुकेन दक्षिणदिशि अमुकेन निवारितके
ह्रस्वशफादावार्थे दीनारलक्षमेकं, अङ्के दी० १०००००,
एषां दीनारानां मयामुकस्य महत्तस्य ससन्तानस्य
पुत्रपौत्रसहितस्य विक्रीरितम् । आचन्द्रसूर्यसमुद्रपर्यन्तं
तावत् उपभुञ्जनीयम् । अत्र गोत्रजो वाऽन्यो वा दौहित्रो
वा पौत्रो वा यदि केनापि शाचाकृता, तदा मया
प्यतारणीयम् । अत्र विक्रयभूर्जे दत्तप्रतिभूः स्वपुत्र अमुकः
स्वभार्या अमुकाया अमुकदुहिताया हस्तवाग्भरे सति,
सार्द्धं सराफ अमुकः, काजे मानुष अमुकसमख्यात् ।
ऊनादिकाक्षराणि प्रमाणम् । लिखितं गं अमुकेन ॥

—=:*:—

महाश्री शिखदारे मेर अमुकग्रामात् अग्रे
मामुक दारुगामुकमुखात् । अत्र दिने क्रंरा हटेलके
अमुकग्रामे मोटील अमुक सं० भार्या राज्ञी अमुको-
च्यमानामुकाया अमुकग्रामे अमुकदुहिताया वाग्भरे
सति उक्तपत्तिका दत्ता, पादेय दारुग अमुकस्य यथा—
इह देशान्तरे अमुकामुकपुत्रेण विसर्जितपुक्च(स)स्त्री
अमुकनामा मध्यमविहारीकरणार्थं प्रहिता । मया मास-

१ 'महन्तस्य'क.पाठः । २ 'शिव०'क.पाठः । ३ 'पादये'क.पाठः ।

श्वेतं त्र० शतद्वयं, २००, हं पशुकाविंशकं, २०, घृतं
त्र०- सप्तकं त्र० ७, क्षौद्रं त्र० पञ्चकं, त्र० ५, इन्दन-
नाह्वा एकं, मिवहुते, दशकं १० अञ्जपत्त्रिण । किंच
यथा जानाति तथा तोफच्य मेया अमुकहस्ते लब्ध-
नीयम् । चेतसि भूयात् । मुद्गा सति ॥

—ः*०*—

फागवा सोदरबले शिखदारे स्थित अमुक मेर
अमुकपादः । कोठान्तरे मया मेया अमुकेन सलामा-
बन्दगे करणपूर्वं कुशलितम् । यथा इह मया सुतस्य
कार्यं निकाहं शुक्रवासरे, मदीयमानुष्यसार्धे आगम-
नीयम् अवश्यमागमनीयं, मम रञ्जयेदं मा कार्यम् ॥

—ः०*०—

महाश्री मेर अमुकपादः । कोशां अमुकहस्तप्रीहे
गतंश्चे तं त्र० पञ्चकं तोपच्य अमुकस्य मामेलिका देयं ।
अवहारं न कार्यं । भोक्तनके त्र० षट्कं ददनीयम् ॥

—ः=*=—

महाश्री मेर अमुकपादात् । तैलवनि अमुकस्य दीपप्रज्व-
लने देयं । प्रति प्रेही गतं तैलमनपञ्चकं देवोट
अमुकस्य प्रज्वलने देयम् । संवत्सरतिथिः देयम् ॥

—०ः=*=०—

अत्र संवत्सरे अमुके अमुकमासे शुक्ले बहुलपक्षे तिथा-

१ 'मुद्रा' ख. पाठः । २ 'महीश्री' क. पाठः ।

वमुकायाम् अत्र दिने । अमुकविषयादमुकग्रामादमुके-
नामुकपुत्रेण कुं वा (सति वा) हस्ते सति स्थावर-
धानुष्कचीरिकां करोति । अमुकग्रामादमुकस्यामुक-
पुत्रस्यैवं यथा यथेत्थम् । मयास्य सकाशादेतत्पितृपि-
तामहक्रमागत-भुक्तिभोज्यमानो डारीय-स्थावरनिकटा-
दूनादिकमन्यनामान्तरेणापि यथा रूपयमानां स्वब्रह्म-
देयलोकक्रमे भूप्रस्थाष्टकं वर्षचतुष्टयानां धानुष्कत्वेनेति
यद्वृहीतमस्मिन्स्थावरे कुङ्कुमबीजगोप्यमाने सति वः
कोलकमूलकादिकं क्षेपनार्थं वा स्फटीकरणार्थं वा
प्रस्थरफलमसूरकलजा यवगोधूमसुगन्धप्रियङ्गमादिकं
तत्प्राप्तलाग्यमाने सति तत्प्रतिवर्षं धानुष्कात् प्रति-
प्रस्थादीनारद्वादशद्वादशकं आश्वयुज्यमहीमाने स्कन्द-
द्वये गृहे आनीत्या ददनीयं उद्वहनीयं च । तद्वर्ष-
चतुष्टये व्यतीते सति ततः स्थावरात्प्रस्थाफला यथो-
पपन्नफलभागाद्भागमेकं दानपूर्वके सति षडं मुच्यमान
भागत्रयं मम कार्पभागाय दत्तम् । एवं सजीवनकालं
तावदुपभुञ्जनीयम् । आगम्यमानाक्षेपासनायां भवतस्य
प्यतारणीयम् । स्वात्पृष्ठादुन्मोच्यमानं ददनीयम् । एवं
मातार्थे दत्तप्रतिभू अमुकग्रामीय पितृव्यभ्राता अमुका-
मुकपुत्रः कुं वा हस्ते सति स्थितः । साक्षी । ऊनाधिकान्य-
क्षराणि प्रमाणम् । एवं स्थावरधानुष्का निस्त्राहने

१ 'मुकस्यायाम्' ख पाठः । २ 'वृ' ख. पाठः ।

चीरिका भविष्यति ॥

अत्र दिने विषये पद्मपुं भट्ट अमुकेनामुकपुत्रेण हस्ते सति उन्मोचनवाटकोऽयं दत्तः । तत्र कुम्भले भट्टामुकसं यथेत्थम् । मया भवता ऊर्णपारकेयराजान-अमुकस्य मार्गे दीनारसहस्रदशानां (१००००) पृथग्दत्ता स्थिता, श्रेयानुसारे प्रतिभाष्ये यत्पारस्थापितं तदर्थादागम्यमानाक्षपासनायां वा पालितस्य मानपालनं मया स्वकृत्या निवारनीयं । यदि निवारितं तदा प्रतिभुवस्य पालनं । अत्र प्रतिभूः जयवने गं वे अमुकामुकपुत्रः कुं सति स्थितः । संवत्सरमासनिधिः लिखितम् ॥

—:=-:-०-:=-:-

अत्र संवत्सरे अमुके अमुकमासेऽमुकपक्षे तिथौ अमुकायाम् अत्र दिने । विषये अमुकग्रामात् अमुकामुकपुत्रः स्वमतेन विभङ्गक्रियाकारचारिकां कुरुतः, एकैकस्य परस्परानुमतेन करोति । यथा आवयोः पितृपितामहक्रमागतभुक्तिभोज्यमानलोत्रलोत्राश्रयस्वार्जितो-पार्जितधनस्वदायात्संप्राप्तासितस्थावरस्थाण्डलगृहपा-टोड्डारागमाक्षोटवृक्षवनस्पत्यादिकात्पदजीवनगुणत्यादि-राजराशिसंप्राप्तशिलकोड्डारदीनारचीरिकाबन्धलाभधानुष्कग्राह्यस्वरूपधनप्रधनगोप्राणिपशुप्राण्याधिगोटकाट-योरप्रच्छन्नदण्डवस्त्रादिकादग्रभागादमुकवचसात्परिस्थाप्य शिष्टमवशिष्टमर्धादिकया भार्गीकार्यम् । एकाशयेनैकस-मूहेनैकचित्तेनैकसमयस्थादानेनैकस्निवसनीयम् । अथ

वा विस्मयं यदि गतं तदातदा पृथक्प्रथङ्गिवसने सति मध्यात्समांशेन पित्रोः भोजनाच्छादनादि भर्तव्यं दत्त्वा । यथा मठदेवगृहनिर्गुष्टभोगपतिस्वधान्यवन्धलाभं राशिवतां निवर्तना कर्तव्या, तथा रणे दिशापरेशेणायां राजकुले प्रस्तरप्रस्तारिके यतो यतो यद्यत्किञ्चिद्दातुं गच्छति, तत्समांशेनोद्ग्रहनीयम् । चिकित्सभव्यमग्रे फेरणार्थं च । अत्रानुपालनायोद्ग्रहनाय दत्तप्रतिभूः अमुकग्रामादमुकपुत्रः अमुकेन दत्तः । तथा अमुकेन दत्तं । अमुकग्रामादमुकोऽमुकपुत्रः एवमेवं । परस्परमेकेनैकस्य दत्ता । कुंवा हस्ताभ्यां स्थित्य । इत्यमुकादीनां समख्यात् ॥

‘वृद्धौ च मातापितरौ भार्या स्वामी सुतः शिशुः ।
अप्यकार्यशतं कृत्वा भर्तव्या मनुरब्रवीत् ॥ १ ॥’

—: = ० * ० = :—

अत्र संवत्सरे अमुके अमुकमासे अमुकपक्षे तिथावमुकायाम् अत्र दिने । अमुकविषयादमुकग्रामात् अमुकेनामुकपुत्रेण हस्तोपलक्षिते सति वा कुण्डलिकाकरणपूर्वके सति गुण्टीचीरिका करोति । यथा अमुकविषयस्थादमुकग्रामीयामुकस्यामुकपुत्रस्यैवं । यथेत्थम् । मदीयस्मादमुकखवाशादमुकखेत्रादमुकादीनां स्थावरसमीपाञ्छिलकभूप्रस्थाष्टकं स्वब्रह्मदेयं ऊनाधिकमन्यनामान्तरेणापि ज्ञायमानमद्यारभ्य वर्षपञ्चकं तावद्गुण्ठले

१ ‘स्वाध्वी’ ख. पाठः ।

गृहीतम् । तत्प्रतिवर्षमुप्राप्तकालान्तराधान्वस्वखारीषट्कं गृह-
प्राप्तमथ वा हम्मारं कोष्ठागारप्राप्तमानीत्य देयम् ।
अस्मिन्वर्तमानशरदि प्रतिवर्षमुपर्युक्तबहातव्यम् । अत्रा-
वधौ व्यतीते सति, निर्वाह्यमाने कालान्तरे सति,
आसन्तते गुण्ठिकायत्ता यदि चलति, निविष्टभोग्ये
सति तत्स्थावरं भोगपतेरायत्तम् । अथ वा योऽस्माद्दत्त-
विवर्षी न गुण्ठिले वर्षपञ्चकं यावत्स्फुटीकरणाय गृहीतं ।
एतन्निर्वाहे प्रसिद्धे सति तत्प्रतिवर्षं उपास्त सति । वस-
न्तस्व शरदात् अन्तशवटिकाद्वयं षड्वहनीयं । पालनीयं ।
संरक्षणीयं । अत्र दानार्थं वा उपर्युक्तं चोद्वहनाय संरक्ष-
णाय गुण्यार्थाद्दत्तप्रतिभूः अमुकग्रामादमुकपुत्रः कुं
सति स्थितः । अनेन दत्तस्थितगुण्यमध्यस्तलेखे तत्र
फलं न किञ्चित् ॥

—:०-:०:-०:—

अत्र संवत्सरे अत्र दिने अमुकविषयादमुकग्रा-
मादमुकः अमुकपुत्रः अमुकपौत्रः तथैतद्भार्या राज्ञी
अमुकोच्यमानामुकायामुकग्रामीया दुहिताया चेतौ
दम्पत्योर्हस्तदानवाग्भराभ्यां वा कुं सत्ताक्षरकरणपूर्वके
सति लिखितक्रियाकारचीरिकां कुरुतः, एवमतोऽस्मदीय-
पितृव्यजभ्रातामुकाग्रजपुत्रामुकस्यैवं । अथेत्यम् । प्रागस्म-
त्पितृव्यजभ्रातृ-अमुकोच्य(मानो)पयुक्तस्य यतो यतोऽयं
विश्रमानविभङ्गक्रियानुसारं पृथक्कृतस्थितव्यवस्थत्वाद्.

सामर्थ्याद्विक्रव्यम्, तत्समानसन्तानत्वाद्विद्यापठितत्वाद्वा
 तन्मयास्याभ्युपगमाद्दत्तं । यथा मम यथाविद्यमानगृह-
 गृहोपस्करणारम्भसंरम्भागुप्तस्थितसुवर्णरौप्यताम्रभाण्ड-
 दीनारनिष्कदेवार्चनं रहस्य-शास्त्रागमगमिकावन्तचतुर-
 -चतुरप्रस्थानस्थावरस्थण्डिलगृहपाटोद्द्वारामाक्षोदवृत्तव-
 नस्पत्यादिपदजीवनगुणव्यादिदीनारचीरिकापत्रिकागृहव-
 न्ता गोप्राणिपशुप्राणिगोटकदायरपचभाण्डवस्त्रा-
 लङ्करणप्रकरणस्वरूपधनप्रधनधान्यदीनारलवणवसुऊ-
 र्णालकर्पटघृतादिस्वोपार्जितोपरार्जितस्वदेशलठिकामठि-
 कापूरणिकाप्राकारकरपुरप्रकरणधानुष्कग्राह्यावाग्राह्यद्रा-
 चाशिण्डादिकोलकमूलकादिवन्धसम्प्राप्तवन्धलाभादि-
 ग्रामगोषेभ्यो यतो यतो यद्विद्यमानप्रमास्वस्वदायसं-
 प्राप्तं वामत्रागमभुक्तिभोज्यमाने सति तस्मादर्धं ममा-
 त्मेनो दानवन्धविक्रियोपभोगकरणकं तथा कस्मै-
 चित्सद्वाह्यणस्वयम्भुवे दक्षिणायै परलोकपुण्यवृद्ध्यर्थं
 परिस्थापितवर्जं शिष्टद्वितीयार्धं अस्य कृत्रिमपुत्रस्य
 विधेयस्याज्ञाधरस्याविरुद्धस्य विरुद्धसमाश्रितपरिवर्जित-
 स्य मदृहनिवसमानस्य सद्वितानुमतेन भक्त्या अद्रो-
 हितया प्रक्रम्यमानस्य वलगमानस्यास्मद्गृहे दिशि
 दिशि परेणानुमतेन भक्त्या अद्रोहितया प्रक्रम्यमानस्या-
 स्मद्गृहे क्रमेण रणे सेवाराकुले वा गृहोद्दहनकरणपूर्वं

१ 'समासामन्ता' ख. पाठः । २ 'त्मानो' क. पाठः ।

निवसत्युपगमत्वादावाभ्यामस्य दत्तं परित्यक्तं च आव-
योर्थावत्संस्थितं यः सत्येनास्मदीयं वा अस्मदीयराटके
आवाभ्यां विना दानबन्धविक्रयीकरणं न कार्यम् ।
अस्मन्मतं विना च न किञ्चित्कर्तव्यम् । आवयोर्म-
ध्यादेकस्मिन्विपन्ने सति द्वितीयस्य पितुर्वा मातुर्वा भर्त-
व्यतस्य सतः तदेव तस्य सर्वमायत्तम् । आवयोर्यथा
पुरोहितवचसा पद्यमानक्रमणक्रियाविधानसमाश्राद्धव-
र्षादिनिवर्तनाकरणपूर्वके सति उपभुञ्जनीयं भोक्तव्यं
च । एवमतः क्रियया न चलनीयं, एवमित्यत्रार्थे
समग्रक्रियापालनाय दत्तप्रतिभूः अमुकविषयादमुकग्रामा-
दमुकोऽमुकपुत्रो यस्य द्वितीया व(य)स्याः सत्पुरोहितभट्ट-
अमुकपुत्रोऽमुकपुत्रः । मयास्य दत्ता, आवाभ्यामुक्तं
अस्याः ससस्तानस्योपर्युक्तकुर्वमनुपाल्यमानस्य उक्तं च ।
अत्र साक्षी अमुकादयः ॥

—:—*—:—

संवत्सरे अत्र दिने अमुकविषयादमुकग्रामादमु-
कोऽमुकपौत्रः तथैतदीयभार्या राज्ञी अमुकोच्यमानामु-
कायामुकग्रामीयामुकदुहिता चेताव.....युवौ हस्ते
सति वा कुं वाग्भराभ्यामुपलक्षिते सति परित्यागची-
रिका कुरुतः । एवं यथा ददतः अमुकविषयादमुक-
ग्रामादमुकस्यामुकपुत्रस्य तस्यैवं यथेत्थम्—मम यथावि-

१ 'दत्तं' क. पाठः ।

अमानामुकविषयादमुकप्रदेशे अमुकस्थानलग्नमानस्वब्रह्म-
 देयलोकादमुकस्ववाशादमुकक्षत्राद्भूमिखारीत्रयमनेन स-
 त्पितृव्यजामुकाभिधसकाशात्सम्प्राप्तमस्मद्विना यदभूत्
 तन्मयाद्य बोधितहेतुनार्थे अनेन ममामुकवचसा किञ्चि-
 द्दत्तं तन्मयाद्य अस्य परित्यागोऽयं दत्तः । एतस्मान्मया
 स्वभार्येण वा पुत्रैः सहितेन ज्ञलेन वा बलेन वा
 सत्सन्तानेन वा सदेशजेन वा सगोत्रजेन वा सद्भेतुना
 पुरोहितसद्ब्राह्मणेन वा सच्छशुरकुलजनेन वा रोधनपरि-
 पन्थानादि - चक्रिका भूचक्रिका कुञ्जिका हिंसा सख-
 दकुञ्जविश्लकारोधनं न कार्यम् । एवमतः क्रियया उप-
 र्युक्तवत्संबन्धायाः सत्यान्न चलनीयम् । अत्र समग्र-
 क्रियानुपालनाय परित्यजनाय च प्रतिभूः अतः स्वदे-
 वस्थितामुकः अमुकपुत्रः कुं वा हस्ते सति स्थितः ।
 अत्रात्यकेयदेशादिपत्यामुकादीनां समन्तात् ॥

इति क्षेमेन्द्रविरचिते सर्वशास्त्रोद्धृतं

लोकप्रकाशे द्वितीयः प्रकाशः ॥ २ ॥

अथ

तृतीयः प्रकाशः ।

अथातः संप्रवक्ष्यामि तृतीयं लोक(लेख)संग्रहम् ।
पदैर्नानाविधैर्लोकप्रकाशोऽयमुदीरितः ॥ १ ॥

उत्तरीयम् । चादरीयम् । शिखालाहलम् ।
नडुलम् । विडालम् । अलाबुपत्रम् । गडुकम् । अला-
बुगडुकम् । कलशम् । कमण्डलुम् । भृङ्गारम् । गङ्गा-
लीसकोलम् । सौधम् । वान्ताकम् । पर्यङ्कबन्धम् ।
गवाक्षम् । खजालम् । वेदिः । गोमयम् । कठम् ।
कटाहं वा । मलयजम् । चन्दनम् । हरिचन्दनम् ।
श्रीखण्डचन्दनम् । रहः । प्राजा । पालाशमशानम् ।
शमशानविटपम् । हरावासः । छुरिका । कटोरिका ।
योगपट्टम् । पूजापट्टम् । कम्बलीपट्टम् । कोनपट्टम् ।
लिङ्गपीठम् । भद्रपीठम् । कामरीपट्टम् । जालन्धरी-
पीठम् । पूर्णगिरिपीठम् । उज्जयिनीपीठम् । श्रीपी-
ठम् । यागपीठम् । रङ्गपीठम् । दिविरः । गञ्जदि-
विरः । नगरदिविरः । ग्रामदिविरः । खवाशदि-
विरः । कायस्थलिपिज्ञः । गणकः । गणशूलः ।
संख्यापतिः ।

१ 'शीय' क. पाठः । २ 'कटा'ख.पाठः । ३ 'पीठम्'क.पाठः ।

नन्दिनागरगौडार्कविधिवैनायकीलिपिः ।

तत्संख्याकलनाध्यक्षो गंगाध्यक्षो विधीयते ॥ १ ॥

भोज्यशुक् । भोक्ता । निर्गुटः । आयुक्तः । खड्ग-
धारी । पशुपालः । गोधारः । गो आलयः । गोनि-
लयः । गोमयः । गो अङ्गायटिः । गोचरम् ।
गोभारती । गोआसा । गोवसुन्धरा । गौदन्ति । गौदन्ता ।
गौरश्मिः । गौपस्तवे । नयरिगौ । द्यौ (गौ)सरयनि ।
गौवनम् । गौसस्यम् । गौरङ्गनाभे । तुरङ्गम् । गोवि-
मानम् । गोसूक्तम् । गौ श्रावकः । गौस्थालिः ॥

गोशब्दस्य चतुर्विंशत्युक्तमर्थं हि सूत्रिभिः ।

.....पुराणां दश प्रोक्ताः प्रसिद्धिता ॥ १ ॥

त्रयोदश गोशब्दं चतुर्विंशत् ।

ठक्कुरो नापितश्चैव मङ्गल्योऽपि कुशाग्रधीः ।

विशाखखुरकर्मज्ञो वाक्छुते वैदिकं मतम् ॥ १ ॥

ठक्कुरायनः । शार्ङ्गी । गोलग्रदिशः ।

अधिस्वामी तथा शूरः तुरष्कः सर्वमक्षिकः ।

गोशब्दस्यान्यशास्त्राभिप्रायः ।

वाग्मिगोरश्मिवातेषुपश्चात्तिस्वर्गवारिषु ।

दशस्वर्थेषु मेधावी गोशब्दमवधारयेत् ॥ १ ॥

लवणम् । कृष्णलवणम् । घोरलवणम् । स्फुटि-
काकारलवणम् । मिश्रलवणम् । पकेष्टलवणम् । पृष्ठ-
लवणम् । भ्रमरलवणम् । द्वारलवणम् । स्फेना-

द्रुमलवणम् । अम्ललवणम् । सैन्धवलवणम् । त्रु-
द्रुमम् । वेश्मवाहिनी । धरालम्बः । पर्वणम् । अरि-
त्रम् । छटपूटिः । त्रिष्कया । प्रेतोददेहम् । दाट्टम् ।
.....द्रुमः ।

द्राक्षाफलम् । अक्षोटफलम् । चिरफलम् ।
कपित्थफलम् । चोया(चा)फलम् । चूर्णफलम् । आर-
फलम् । काकवृष्ट्योद्भवफलम् । निम्बफलम् । दाडि-
मीफलम् । शाकफलम् । मूल्यफलम् । नारङ्गफलम् ।
सस्यफलम् । नारिकेलफलम् । यवफलम् । क्षेत्रफलम् ।
गोधूमफलम् । वनफलम् । काकद्राक्षाफलम् ।

पादत्राणम् । पादुकः । पादावरोहकः । शल्कम् ।
तीक्ष्णकारि ।

नौः । तरणिः । सेतुः । वारिवारणम् । उडुपम् ।
तण्डम् । द्राक्षामर्मकरण्डम् । इष्टिका । धान्ये-
ष्टिका । कूपम् । तडाकम् । गर्तम् । परिखा ।
खातम् । भृङ्गः ।

विलासी । कामुकः । दयितः । रमणः ।
दासः । भृत्यः । स्वामी । अधिपतिः ।

प्रिया । कान्ता । वराङ्गना । महिषी । रसा ।
मदना । महिषीरसा । कामिनी । बाला । चकोर-
चक्षुषी । सस्तेवन्तकम् । वेश्या । पैन्यस्त्री । देव-

१ 'मूल्य'क. पाठः । २ 'नारङ्ग'क. पाठः । ३ 'गन्तम्'क. पाठः ।
४ 'आधिप' क. पाठः । ५ 'पत्यस्त्री' क. पाठः ।

दासी । भार्या । स्त्रियाः । युवतयः ।

गोबन्धनालयम् । गोबन्धनकीयकम् । गोबन्धनकेलकम् । गोमूत्रनाडी । वेश्मनिका । एककमिलः । खेचरी । भण्टा । चिचिद्धा ।

भासापुत्रः । अर्भकः । सुतः । शिशुः ।

लठिका । मठिका । मन्दिरम् । ओकम् । भवनम् । गृहम् । प्राकारम् । दिविरम् । पट्टमण्डपम् । कन्दुकारः । मृपकारः । कुम्भकारः । कन्दुः । कन्दुधारम् ।

किङ्किनी । मकुरम् । दर्पणम् । धूम्रम् । आधारधूम्रम् ।

मूषकः । आखुः । गर्ताटः । सर्वापहारी । कन्द्यांगारकर्षणम् । वालुकाः । सिक्काः । सूक्ष्मा । ग्रीवायकः ।

मन्दविसर्पिणी । पिष्पी । टिट्टिभोम्भरस्वामी । चटः । चटकः । कलविङ्कः ।

मीनः । मत्स्यः । बालचरः । शफरी । शफालिकः । गिरिकर्णिकः । कवरी । वीणः । तोरमानिष्काः ।

दीनारः । ग्रैवेयकः । कन्दुलिकः । लुहरवका । चारसी । सूवा । कुल्या । कुलनदी ।

१ 'गिविरम्'क.पाठः । २ 'मर्म'क.पाठः । ३ 'काल' ख. पाठः ।

कुमारी । पत्रिका । कुटिका । दुहिता । कन्या ।
अंकुः । स्वसा । भगिनी । जननी । माता । धात्री ।
कुण्डम् । ऊधस्यम् । स्तान्यम् । नवनीतम् ।
यवाङ्गिरसम् । कुम्भटिका । आज्यस्थालिः ।

दूतज्ञः । कितवः । दण्डी । तपस्वी । दान-
शीलः । सत्यः । धर्मप्रधानः । ऋजवः । पुत्रवान् ।
धनवान् । धीमान् । सत्यवान् । बुद्धिमान् । रङ्गा-
वतारि । पाषण्डो । कूरकृत । विकलेन्द्रियः । कर्म-
न्द्रियः । पतितप्तः । अर्थसन्धः । रिपुः । शत्रुः ।
अरातिः । चौरः । तस्करः । साहसिकः । आरामिकः ।
दरो । गुहा । गोहरी । कण्ठमात्रा । तटक-
टधारा । कांठिधारा । धरः । सांत्यम् । रन्ध्रम् ।
पुरन्ध्रम् । नङ्गला । पल्लवा । अवरोधम् ।

घनम् । पीवरम् । कठोरम् । निविडम् । गुडः ।
पृथुः । बृहन् । उच्चः । महान् । आरम् । अशोचम् ।
गन्धम् । सुगन्धिः । सौरभम् । पूषणम् ।
पूरणम् । निर्भरम् । सुर्भरम् ।

भवनम् । दारुभवनम् । हृद्भवनम् । सुरतभवनम् ।
निशाभवनम् ।

कथनम् । जल्पम् । भणितम् । भणितिः । भणिः ।
क्रेङ्कारः । भावः । कङ्कारः । स्थालम् । पूर्णम् ।
वागुरः । वार्तरिकाः ।

१ 'अकुः' क. पाठः । २ 'पाखण्डी' क. पाठः । ३ 'क्रेङ्कारः'
क. पाठः ।

शलभाः । शुकाः । मित्तिरयः । आरात्रिकडुकम् ।
 कलशम् । दीपम् । स्थालिः । अङ्कारेवृषः । भर-
 सहः । भारसहः । उष्ट्रः । उरभ्रः । कर्पटम् । नीचः ।
 कर्मम् । अजिनम् । वारिवारणम् । रणङ्कटम् । अव-
 टम् । घटम् । पटम् । कटम् । शकटम् । तटम् ।
 करपात्रम् । वादित्रम् । सुत्रा । सैरन्ध्री । दरी ।
 सृक्षयम् । जभरीपेफेटम् । रङ्कनम् । गोरम् । कुड्म-
 लम् । शुभ्रम् । अभ्रम् । तन्नम् । बभ्रुः । पिङ्गम् ।
 पिञ्जरम् । कन्दरा । कृकाटिका । कुन्दुरम् । चतुर-
 ङ्गम् । चतुरङ्गलीला । अक्षः । पञ्जरगम् । द्विष्टी ।
 त्रिहडम् । पुंचीनः । पवनी । कवरी ।

दशसूना समो चक्री दशचक्रसमो ध्वजी ।

दशध्वजिसमा वेश्या दशवेश्यासमो नृपः ॥ १ ॥

दशानां च सहस्राणां यो वा(ह)यति तद्गुरम् ।

सा सूना सौनिको ज्ञेयो ब्रह्महारी सभृग्विभुः ॥ २ ॥

तैलचक्रसहस्राणां द्वादशानां च योऽधिपः ।

तस्य यच्च मुखं पश्येत्स तैलवणिजां पतिः ॥ ३ ॥

मैरवं येन विक्रीतं मिश्रितं वा जलेन तु ।

मधुजी रौरवं गच्छेत्सदा संवत्सरत्रयम् ॥ ४ ॥

उत्तमाः शक्रयो ज्ञेयाः कुलकौलरतेषु च ।

पणं नीत्वा परं यान्ति पाकपुण्यस्त्रियः स्मृताः ॥ ५ ॥

१ 'युङ्कारे' क. पाठः । २ 'पेभटम्' क. पाठः । ३ 'कुल्मलं'
 क. पाठः । ४ 'कुन्द' क. पाठः ।

साधुभ्यो यो धनं ग्राह्येदसाधुभ्यः प्रयच्छति ।
 स राजा नारकी ज्ञेयः शुद्धस्त्रद्रहितो नृपः ॥ ६ ॥
 भिक्षो कन्था श्लथा ते ननु शफरिवधे
 जालमश्वासि मत्स्यां-
 स्ते वै मद्योपदंशाः पिवसि मधु समं
 वेश्याया यासि वेश्याम् ।
 दत्त्वाङ्घ्रिं मूर्ध्न्यरीणां तव किमु रिपवो
 येषु सन्धि विदन्नि
 चौरस्त्रं द्यूतहेतोस्त्वमसि च कितवो
 नास्ति नष्टे विचारः ॥ ७ ॥

इति चेमेन्द्रकृते सर्वशास्त्रोद्धृते
 लोकप्रकाशे तृतीयः प्रकाशः ॥ ३ ॥

—*o*o*—

अथ

चतुर्थः प्रकाशः ।

अथातः संप्रवक्ष्यामि चतुर्थं लेखसङ्ग्रहम् ।
येन विज्ञातमात्रेण मूको भवति पण्डितः ॥ १ ॥
कायस्थेनोदरस्थेन मातरामिषशङ्कया ।
अत्राणि किं न जग्धानि तत्र हेतुरदन्तता ॥ २ ॥
उनमद्भिर्नमद्भिश्च छिद्रान्वेषणतत्परैः ।
उपस्थैरिव कायस्थैः कायस्थः को न वक्ष्यते ॥ ३ ॥
चित्तिं प्रज्वलितां दृष्ट्वा वैद्यो विस्मयतां ययौ ।
नाहं गतो न मद्भ्राता कस्येदं हस्तलाघवम् ॥ ४ ॥
अध्यागारे कुटो कृत्वा ब्राह्मणो त्रिगतभ्रमः ।
मौसुलं तन्नमामाद्य ऊर्ध्वबाहुः क्षिपेत्सचित् ॥ ५ ॥

स्थैर्ये स्थाणु राज्ञो द्वारमुद्वहति यः स राजा-
नकः । प्रजापालनार्थमुद्वहति रक्षयति स राजस्थानीयः ॥
पतिता च प्रतिष्ठा च मुद्रिता शामिता तथा ।
चतुर्विधा सभा प्रोक्ता सभ्याश्चैव चतुर्विधाः ॥ १ ॥
प्रतिष्ठिता पुरे ग्रामे चलत्वादप्रतिष्ठिता ।
मुद्रितात्यर्थसंयुक्ता राजयुक्ता तु शासिता ॥ २ ॥

१ 'लोक' क पाठः । २ 'विज्ञान' क पाठः । ३ 'यत्न' ख. पाठः ।

तत्र सभायां लौकिकार्थमोहार्तिवारणं यः करोति
स राजमहत्तमः ॥

नृणां षष्टिसहस्राणामधिपद्यो तथा जगुः ।
राज्ञीश्वरमुद्रहति स द्वाराधिप उच्यते ॥ १ ॥
प्रजानां परमः कंपो मोहकम्पं निवारयेत् ।
गजाङ्गं च समाख्यातं स ज्ञेयः कम्पनापतिः ॥ २ ॥
वाजिनो यत्र तत्राहं तत्राहं तत्र (यत्र) वाजिनः ।
न ते यत्र न तत्राहं नाहं यत्र न तत्र ते ॥ ३ ॥

एषां वाजिनां सहस्रसंख्यानामनीकिनीनामयु-
तस्य योऽधिपतिः सोऽश्वपतिः ॥

रथो गजो नराः पञ्च त्रयोऽश्वाः पत्तिरेव च ।
सेनामुखं गुल्मगणौ वाहिनी पृतना चमूः ॥ १ ॥
प्रत्येकं च यदुक्त्वं च त्रिगुणं त्रिगुणोदयम् ।
अनीकिनीदशगुणं चाहुरक्षौहिणीं बुधाः ॥ २ ॥
तदक्षौहिणीनामयुतानां योऽधिपतिः स गजपतिः ॥

ग्रामायुतसहस्राणां पत्तनं ज्ञायते बुधैः ।
तत्रापि सारं नगरं तत्पौराः पुरवासिनः ॥ १ ॥
तेषां तु सारं यद्ग्रन्थं लक्ष्मीवन्तो नरा जगुः ।
एषां योऽधिपतिस्तत्र स ज्ञेयो नगराधिपः ॥ २ ॥
चित्तिं पश्यति पुत्रस्य शिलां पश्यसि खण्डिताम् ।
मन्दिराणां सहस्रस्य ग्रामाणां पञ्चसप्ततिः ? ॥ ३ ॥
विषयेष्वतिकृष्टोऽयं विषयः स्त्रीति नाम यः ।
जीवत्यन्यैः किलाकृष्टस्तयाकृष्टो न जीवति ॥ ४ ॥

शब्दादयो विषयास्तथा कामक्रोधलोभादयः,
तदनु ग्रामादयो बृंहनविषयो डामरो विषयः ।

कश्मीरेषु सप्ताविंशतिविषयाः । ईशदिग्भागाद्यत्र
खोयाश्र(हा)मी । एकेनविषयः । क्रोधनविषयः । द्वाविं-
शतिविषयः । चालनविषयः । समालाविषयः । देव-
सूची(र)विषयः । भृङ्गविषयः । वितस्ताविषयः । सत्र-
वविषयः । खरवारिविषयः । नीलाविषयः । हारी-
विषयः । जलहडीयविषयः । खड्गवीयविषयः । फाग्वा-
विषयः । लहरविषयः । औलडीयविषयः । नीला-
शविषयः । एषां विषयानां ग्रामविभागो यत्र

षष्टिग्रामसहस्राणि षष्टिग्रामशतानि च ।

षष्टिग्रामास्त्रयो ग्रामा ह्येतत्कश्मीरमण्डलम् ॥ १ ॥

अथान्यशास्त्राभिप्रायः—

चत्वारिंशत्तथापि पञ्च गिरिशैः षष्टिश्च चक्रायुधा
ब्रह्माण्डस्य इत्यनादिनिधनाः क्रीडन्ति विश्वेश्वराः
नीलादीनि शतानि सप्त फणिनां तीर्थैकसां कोटयो
व्याख्याताश्च चतुर्दशोत्तमतमाः कश्मीरभूमण्डलम् ॥
एषां विषयानां योऽधिपतिः स विषयाधिपतिः ॥

पुराङ्किताश्च ये नाम निर्मितास्त्रिपुरारिणा ।

तेषां च नगरं ग्रामं पत्तनं तत्र वासिनः ॥ १ ॥

त्रिविष्टपस्य सारं तत्पार्थिवं क्षेत्रमीश्वरम् ।

तत्रापि सारं हिमवांस्तत्र सारं हतीसरः ॥ २ ॥

१ 'रिंशतयापि' ख. पाठः । २ 'गिरिश' ख. पाठः ।

सती च पार्वती ज्ञेया राजा ज्ञेयो हरांशजः ।
 तेन नामाङ्किता यत्र कृताश्च नगरादयः ॥ ३ ॥
 तत्र पुण्ये गिरौ वशिग्वास्त्रिज्यपण्यवाहादमः
 स्थिताः तेषां योऽधिपतिः । तस्मिन् दृष्टे रात्रौ मुष-
 णमारणभित्तिभेदसन्धितस्करा ये सन्धि ददति वा
 मुषन्ति वा मारयन्ति एतत्संरक्षणार्थं यो द्रुहति स
 चौरपतिः । पारमार्थिकस्तु आत्मा एव लोकस्तथा भूर्भुवः
 स्व इति लोकाः । भूर्लोकः, भुवो लोकः, स्वर्लोकः,
 महर्लोकः, जनलोकः, तपोलोकः, सत्यलोकः, इत्येवं
 सप्तलोकाः । एषु सप्तलोकेष्वथ निवसन्ति तेषां योऽधि-
 पतिः स ईश्वरः । यत्र यत्र यस्मिन्निषये लोकस्य
 चेश्वरः तस्मिन्तौ संयतार्था गजाश्वरथपदातयः ।
 यो धोऽनीकस्य लोकानामालोकयति स लोकाधिपतिः ।
 एकं दश शतं चैव सहस्रमयुतं तथा ।
 लक्षं च दशलक्षं च कोटिश्च दशकोटयः ॥ १ ॥
 एवं रथानामयुतं सा सेना प्रोच्यते बुधैः ।
 तत्र योऽधिपतिः राजा स सेनाधिपतिर्मतः ॥ २ ॥
 परमादिदेवतार्चनीयतमभट्टारकमहाप्रभुश्रीमदमुक-
 राजदेवपादः अमुकविषयस्थामुकग्रामादमुकेनामुकपुत्रेण
 कटारिकाहस्ते सति शिरचीरिकार्थे विज्ञाप्यन्ते यथे-
 त्थम्—इतः प्रदेशात्सान्तर्वर्तिकाद्भोगभूम्यादिसहिता-

द्रुगिसाङ्गस्यादुपास्त इति दीनारसहस्रपञ्चनवति तथा धान्यखारीसहस्रषट् (६०००) खं गं संक्षत्यादिकस्योपरि सस्यापादीयो ग्राहकगरलाप्राणनिर्यातले वह्निकवता सार्धे प्रविश्य करणपूर्वतो दृहनीयनिवर्तनीयं च तत्तस्माद्राष्ट्रसंलग्नमानग्रामगोशभोगभूम्यादित्यः येतिगिजघालजूकनिर्गुटखोस्सरदिविरवणिग्वाणिज्यसमग्रदङ्गपतिवास्तव्यदेशनिवामिनां यदि केनचित्कृतं तत्समेन वक्रव्यम । अत्र धनत्रिभागस्य वा खसितग्रहणस्य द्विहनस्य संशोधनस्य च प्रतिभुवः अप्रकृत्रिषयस्थादमुकग्रामीयामुकः अमुकपुत्रः तत्र ततोऽमुकोऽमुकपुत्रः अमुकग्रामादमुकोऽमुकपुत्रः मया पादानां दत्तः कुं वा हस्ते सति स्थितः पदातिर्यथा दत्तस्थितचुटकेनोपेक्षाञ्छलं तं किञ्चित् तथा खसितग्रहणप्रस्तरिकाद्वास्तव्यहस्तात्ततो दीनारास्तत्संग्रहणीयाः विज्ञप्ताः पादाः लिखितममुकेन प्रमाणम् ॥

—:~*~*~:—

परमादिदेवतार्चनीयतमपरमभट्टारकमहाराजाधिराजपरमेश्वरश्रीमदत्तमलोकपालसुरत्राणराजदेवपादान्तिकातः— अमुकप्रदेशीयराजस्थानीयामुकस्यामुकपुत्रस्य पदार्थलेखार्थं समाज्ञास्थं यथावदमुकेयविषयादेवा सच प्रदेशनिवसमानस्थितकम्पनादिपति राजानमहाश्री अमु-

१ 'नमति' ख. पाठः । २ 'घोष' ख. पाठः ।

कदेवस्य राज्ञी पुत्रकलत्रधनगोप्राणिपशुप्राण्यादियो-
 थकटायनपथकपरिजनवणिग्वाणिज्य-भांपति-परिजन-
 दीवरसांयात्रिककन्यपालप्रत्येकत्रिमयालवास्तव्यधृतस-
 हितस्य धेयस्याज्ञाधरस्य विरुद्धस्य विरुद्धसमाश्रितप-
 रिवर्जितस्य निर्दोषस्य निरपराधस्यास्माकं हितानुम-
 तेन भक्ष्याद्रोहतया प्रक्रम्यमानस्य तदन्वयदीप शंभु-
 गोत्रजाविरुद्धविचलितानां सार्धे विपन्नविदेयानां सार्धे
 इत्यागमाचारसञ्चारादिदूतगमागमलेखलेखहारविसृष्टप्र-
 त्यमनकोठेलिकादर्शनग्रहणाधिकं सुमुखपरिमुखाभ्याम-
 क्रम्यमाणस्य तत्तस्माद्राष्ट्राद्भोगान्तस्यादिकात्सान्तर्वर्ति-
 काद्रिणिसाङ्गस्थपुरदुर्गग्रामघोषेभ्यो यद्यदारुहति देया-
 वदेयचारोपचारहर्गोपहारगोट(क)दानारचतुष्कस्वदीय-
 तादानारमार्गायमार्गोत्सवदानारात्त्रस्कन्धाश्चयुजमही-
 माननिदाघापादपापमानप्रमाणशुष्कद्रङ्गगटकाधर्मासन-
 न्यायाचारपथोपचाररूढास्थितधानुष्कगृहधानुष्कस्थाव-
 रधानुष्कनाटिकाटिकाशिखिण्डकाधानुप्रस्थामार्गरथ्यादी-
 नारव्यापारिशिवशिवदेवगृहावे हागडारबालप्रबलपथिर-
 च्छिकसाक्षिदीनारगोष्ठि एडलेश्वपचश्मशानमण्डलिक-
 भबलोत्रकापालिशिवदाहदीनारादिसमग्रजनपदादीनां
 सकाशाद्यथात्पन्नयथास्थितशिरचौरिकायां परुत्पगरि
 वर्षस्थितः यथोक्तवदभ्यन्तरे यदत्तं स्थितं तत्रोपरि-

१ 'शंभु' क. पाठः । २ 'प्रत्येकमको' क. पाठः । ३ 'दशन'
 क. पाठः । ४ 'शिव' क. पाठः ।

चातनादीनारसहस्रपञ्चपञ्चाशादिकेन सह तदुपर्युक्तक्रि-
 याकारानुसारं पृथक्लिखितस्थितत्वात्सर्वस्मात् खण्ड-
 निकायां संयोगप्रयोगदशैकादशसंस्मरणगणस्थानप्रधा-
 नदीनाराः मर्मद्वन्द्वव बभूवुः । एतत्तेषां सचिवकारक-
 गम्पतिसङ्घ्येशानादानपूर्वं अस्मदीयगणनास्थानाडि-
 र्याततिथिष्यमाणलवाहिकवेतालवह्निकाभिसहितं मार्ग-
 निवर्तनं कुर्वमाणस्य नास्ति विशेषपर्यन्तं गणनानि-
 र्वाणपूर्वमुद्रहनां कुर्वमाणस्य शठशाठ्यादिकेन दिशां
 परिसेवायां वा दिगन्तरयात्रायां प्रापणाय यत्र यत्र
 गच्छति तत्र तत्र तुल्यकालं छत्रपञ्चेच्छस्त्रधृताश्वारोह-
 पदातिसकलेन सेनामुखेन सह प्राप्यमाणस्य तत्र सागु-
 ष्टसत्यहचतुष्पत्रिकाचले चालादिपृष्ठखरिकामुखरिका
 सन्नाहादिभिः सुसहितेन रमणीयशब्दकञ्जाभियोगं
 कुर्वमाणस्यैव सतो बृहत्कार्ष्णाधिपतित्वात् लाभं यद्वा-
 ध्यपत्रिकं स्थितं तत्र बलावलक्रमकेण कदाचित्के-
 नापि प्रकारेण तत्र तस्मिन्विषये च प्रदोषे ग्रामघो-
 षेभ्यो दुर्गाणां प्रस्तरप्रस्थारिको मठदेवगृहविहारचैत-
 न्यचैत्याशिवपुरी चतुश्शालास्वधायबन्धलाभनिर्गुण-
 दिविरैडामरकुटुम्बभोगपतिपतलाप्रासादसम्प्राप्तिराशि-
 लोत्रवत्रां देवब्राह्मणानां बलावलक्रमादिकमकुर्वमाणस्य
 तदनुपद्यमाणक्रमेण योऽन्तः प्रक्रमयति सोऽस्य मद्य-
 मानक्रमणाय तच्च बृहच्चिकित्सावतां दीनारसहस्रदिव-

१ 'मालस्य'क पाठः । २ 'दिशा'क.पाठः । ३ 'तामर'क.पाठः ।

धर्मस्यायत्तम्, अवशिष्टमस्माकमायत्तम् । एवमन्तश्च
सर्वक्रियायां न चलनीयम् । एवमित्यस्यार्थे मध्यस्थत्वेति
प्रतिरूपे सति सचिवानां तथा कारकमहत्तमानां मुखात्
स्वयं दत्तादेशात् अनेन यथादत्तस्थितशिरचीरिकायां
सति प्रभूतकायां प्रबुद्धायां सत्यां तत्र च्छलच्छिद्रोप-
द्रवादिकं न कदाचित्करणीयं, अपि चलने सत्ये तच्चु-
टकमध्यस्तपादानां न किञ्चित् इति चुटकोऽयं स-
मध्यस्तोऽयं दत्तः ॥

—=:-*o*:-=—

परमभट्टारकमहाराजाधिराज-अमुकप्रदेशीयामुकस्था-
मुकदेशे निवसमानस्थितत्वात् तत्रोत्थाय पलायामताः,
तदस्यागच्छमानस्य पथि पन्थाने प्रक्रम्यमाणस्य सशुभा-
चारतया निवसमानस्य मोषणमारणावष्टम्भादिकं स्वमु-
खपरमुखाभ्यां न क्रियते, अद्यारभ्य पक्षस्य मध्यस्थत्वे
अमुकोऽमुकपुत्रः परिस्थापितः हस्ते सति वा बृहद्-
स्तालङ्कते सति रूपं सति सचिवानां मुखात् ॥

—:-*o*:-—

परमादिदैवतार्चनीय० अत्र संवत्सरे अत्र दिने
अमुकविषयस्थामुकग्रामीयामुकेनामुकपुत्रेण हस्ते सति
दिव्यशपथवाक्यचीरिका अमुकविषयस्थामुकप्रदेशीया-
मुकं प्रति धृता । यथा अनेन तत्कार्यपुरुषाग्रेण प्रतिभूः
लागितः । तत्तत्र प्राप्यासिन्नग्रे प्राड्विवाकपण्डितसा-

धिकपुरस्थे स्वीयसारप्रसारत्युदीरितोत्पन्नवक्रव्ये सति तदनेनोक्तं इत्यमुकचेत्रादमुकरूपाद्भूमिखारीपञ्चकं बलाद्भुक्तिकत्वाच्च मत्पितृप्रव्यादमुकग्रामीयादमुकसद्गृहीत्वा मूढ्येन संप्राप्तस्थितमित्यर्थाच्च तच्चानेन बोधितं तस्योपभुञ्जमानतद्बलाच्च तेन नीतं सममिति विचार्यैतदुक्ततया मयास्य नीतं न किञ्चिदर्थवत् . न किञ्चिदपि तत्तस्मादेतत्स्थावरं मम पित्रा तु भुक्तमिति मया वर्षत्रिंशत्पञ्चाशकं तावदुपभुञ्जितमेतदेवे क्रमेण शाठ्येन शठिलं आगतस्तस्मात्सर्वतो वा सर्वस्मान्ममोपभुञ्जमानस्याधिकबलं केन हेतुना किं प्रयोगेन कथं क्रियते इति पदानि परस्परमुदीर्यामुकविषयस्थामुकनागराजदेवपादानामग्रे तत्र स्थित्या तत्राद्यविधानेन पद्यमानक्रमेण च पदोदीरणपूर्वं शुद्धचीरिकां प्रेक्ष्य धर्मचीरिकां ललाटे गृहीत्वा समपदानि गत्वा दिव्यं कर्तव्यमत्र सन्धयः वदि पञ्चम्यां वदि द्वादश्यां शुदि प्रतिपदि इत्येकेनुष्ठया मया यदि न शुद्धिः कर्षिता वा स्फोठिता वा अहं पलायगतस्वदेवोपयुक्तं स्थावरं दत्तास्मि व्यतिक्रमादीनारसहस्रपञ्चकं पादो यो ग्राहकानां मार्गं दातव्यं तद्वदनेन कर्षापितस्तदा मम न वक्रव्यम् दैविराजकुलिकपरस्परं प्रेक्षणीया । एवमतः क्रियया न चलनीयं । अत्र शुद्धिनिकर्षणाय दत्तप्रतिभूः अमुकग्रामादमुकोऽमुकपुत्रः

१ 'र्थाश्च' क. पाठः । २ 'ललाटे' क. पाठः ।

स यस्य दत्तमनेनोक्तमहमेष यदि दग्धो वा पलायग-
तस्तदुपर्युक्तवदनुपालनीयम् । अनेन तद्वच्छुद्धिमध्यस्थः
अमुकविषयस्थामुकदेशीयाऽमुकोऽमुकपुत्र अनेनामुके-
नामुकस्य तद्वदत्तः कुंसति स्थितः । ऊनाधिकान्यचराणि
प्रमाणमिति ।

आदित्यचन्द्रावनलानिलौ च
द्यौर्भूमिरापो हृदयं नल(यम)श्च ।
अहश्च रात्रिश्च उभे च सन्ध्ये
देवो(धर्मो) हि जानाति नरस्य वृत्तम् ॥ १॥

—-:-*o*-:-—

परमादिदैवतार्चनीयतम-परमभट्टारकमहाराजा-
धिराजपरमेश्वरचक्रवर्त्युत्तमलोकपालमहाप्रभुश्रीमदमुक-
सुरस्थानराजदेवविजयराज्ये संवत्सरे अत्र दिने अमु-
कविषयस्थामुकग्रामीयोऽमुकः अमुकपुत्रोऽमुकपुत्रः तथा
तदीयवैवाहितभार्या राज्ञी अमुकोच्यमानामुकाया अमु-
कग्रामीयामुकदुहित्र्या चेताववियुतोक्तं वा हस्तवाग्भ-
राभ्यामुपलक्षिते सति दक्षिणाप्रतिपादनपट्टकोऽयं ददाति
यथा । अत एवामुकप्रदेशीयाग्रहारीयभट्टामुकायामुक-
पुत्राय त्रिसन्ध्योपासकाय ऋग्यजुःसामाथर्ववेदपाठकाय
नित्यस्नानदानदेवार्चनरताय मम मातापित्रोरुद्धरणाय
ब्रह्मचारिणे सह्राह्वणाय श्रीकश्मीरेषु श्रीमद्विजयेश्वर-
देवपादानां पूजार्थमर्घ्यपुष्पधूपदीपसमालभनार्थः—

('कुंवा' क. पाठः ।

आपःक्षीरं कुशाग्राणि तण्डुलाः सुमनास्तिलाः ।
 यवाः सिद्धार्थकाश्चैतदष्टाङ्गोऽर्घ्यः प्रकीर्तितः ॥ १ ॥
 इति पूज्यपूजकाय दत्तं नियमितम् । अमुकविषयादमु-
 कग्रामादमुकसमीपादमुकनामक्षेत्रादमुकप्रदेशीयादमुक-
 स्थावरनिकषादमुकसमीपादमुकनामक्षेत्रात् अमुकप्रदेशी-
 यादमुकस्थावरनिकषादमुकविषयस्थादमुकादीनां सत्का-
 र्थान्मूलेन दीनारशतसप्तकोपेतसहस्रपञ्चकैर्यः सम्प्राप्त-
 स्थितागममञ्जालकाद्भूप्रस्थद्वादशकमसौ दक्षिणायै दत्तं
 प्रतिपादितं परित्यक्तं च, एतस्योपभुञ्जमानस्य ससन्तान-
 स्यास्माभिरस्मद्वैशजने वान्यत्र केनचिद्रोधनपरिपन्थ-
 नादिकं न कार्यं । केनापि चेत्कृतं स नरकपाती
 स्यात्पुत्रवधो भवति । आचन्द्रसूर्यसमुद्रमेरुमलयपर्व-
 तपर्यन्तं तावदहार्यं ससन्ततेर्जीवनाय प्रतिपादितपट्ट-
 कोऽयं दत्तः । उक्तं च भगवता—

हलकृष्टां महीं दद्यात्सवीजां सस्यशालिनीम् ।
 यावत्सूर्यकृतालोकास्तावत्स्वर्गे महीयते ॥ १ ॥
 षष्टिवर्षसहस्राणि षष्टिवर्षशतानि च ।
 वर्षकोटिशतं चैव स्वर्गे वसति भूमिदः ॥ २ ॥
 देवद्रव्यविनाशाय ब्रह्मस्वहरणाय च ।
 अर्जितं कुलनाशाय स वेदात्मवधाय च ॥ ३ ॥
 न विषं विषमित्याहुर्ब्रह्मस्वं विषमुच्यते ।
 विषमेकाकिनं हन्ति ब्रह्मस्वं पुत्रपौत्रकान् ॥ ४ ॥

१ 'कोपीतं' क. पाठः । २ 'द्वैश्य' क. पाठः ।

सुवर्णमेकं गामकां भूमेरप्येकमङ्गुलम् ।
 हरन्नरकमाप्नोति यावदाभूमिसंलवम् ॥ ५ ॥
 तटाकानां सहस्रेण अश्वमेधशतेन च ।
 गवां कोटिप्रधानेन भूमिहर्ता न शुद्ध्यति ॥ ६ ॥
 अक्षिपक्ष्मपरिक्षेपक्ष्णक्षयिनि जीविते ।
 कन्ताच्याश्चाक्षिपेत्क्षोर्णी यस्या वाचाक्षयेऽक्षयः ? । ७ ।
 तप्तायःपिण्डदण्डद्रुततरलधिकावज्रतुण्डाण्डजोच्चै-
 व्याघातैर्भिन्नमुण्डाद्विकटकटुरटच्चण्डभृच्चण्डदूताः ।
 • आराध्यारात्प्रकाण्डप्रहतहुतवहाखण्डखण्डाङ्गसङ्गा-
 ज्जायन्ते नारकास्ते जलधवनिकटा ये धरित्रीं हरन्ति ॥
 भूमेर्दाता यातिलोकं सुराणां
 हस्तैर्भुक्त्वा वाहमारुह्य दिव्यम् ।
 तस्या हर्ता प्रज्वलत्तैलपूर्णं
 लौहे कुम्भे पच्यते कालधूतैः ॥ ६ ॥
 सामान्योऽयं धर्मसेतुर्नराणां
 काले काले पालनीयो भवद्भिः ।
 सर्वानेतान्भाविनः पार्थिवेन्द्रान्
 भूयो भूयो याचते रामर्भद्रः ॥ १० ॥
 स्वदत्तां परदत्तां वा यो हरेत् वसुन्धराम् ।
 स्वविष्टायां कृमिभूत्वा पितृभिः सह मज्जति ॥ ११ ॥
 यो वारयति रोधयति वा स नरकपाती स्यात् । एवं
 न कश्चिदपहरणीयम् इति दाक्षिणापट्टकोऽयं दत्तः ।

१ 'श्वविष्टायां' क. पाठः ।

अत्र साहित्ये धर्माऽऽदित्यवसुमरुद्रणरुद्राः । एवममु-
कदेवमहाप्रभुशाहिप्रत्यक्षे लिखितं गं पत्यमुकेन ॥

—*०*०*०*—

परमभट्टारकमहाप्रभुपादान्तिकात् अमुकप्रदेशी-
यामुकस्य समाज्ञप्तम् । यथा अमुकदवयजनार्थं पूजोपक-
रणार्थं पूज्यद्रव्यादिसम्भारणार्थं अमुकव्यापारिहस्ताद्र-
णानाद्रृहीतलवह्निकया दीनारसहस्रपञ्चदशकं (१५०००)
गणपत्यामुकमुखादिहानीत्य देयं, प्राप्तमात्रं प्रापणीयम् ।
लोकस्यार्थार्थमर्थकवाचकस्य सार्थासङ्गस्य च शिरो-
ब्राह्मणक्षत्रियवैश्यशूद्रादीनां ब्राह्मणस्याङ्गाद्वेदचतुष्ट-
यार्थं चतुवर्णो नियतः, क्षत्रियस्यायुधादिपरिकल्पना-
र्थम् । अङ्गाच्चतुवर्णो निर्यातः, एवं षोडशवर्णाः
षोडशाणां वर्णानां जातीनां एवं चतुर्धा प्रजापतिसं-
ख्ययाश्चतुषष्टिश्च वर्णजातयः ।

सरीसृपाः । कृमिस्थटाः । चर्मचटाः । कल-
विङ्काः । वङ्गाः । कलिङ्गाः । अङ्गाः । स्फुलिङ्गः ।
पलिकः । इष्टिकः । धान्याहिकाः । कापः ।
कुन्तकम् । अन्तकम् । पङ्कम् । सङ्गम् । रङ्गम् ।
पतङ्गम् । तङ्गम् । सङ्गम् । सारणिः । तर-
णिकः । काठिनः । जलकटाहिकः । घटं । पटं ।
कटं । कठं । कवाटम् । नटं । नाट्यं । जटं । घटं ।
नाजामुक्कं । कलापः । सिन्धुवारः । डौंसः । छुरिका ।
अभिरामः । नाधासः । सापं । विवाङ्गम् । लवङ्गम् ।

१ 'ङ्गाश्च' क. पाठः । २ 'विङ्काः' क. पाठः । ३ 'भासः' क. पाठः ।

साङ्गामिः । सुवर्णार्थिकम् । सुवर्णपत्रिका । सुवर्ण-
मुख्यम् । जारम् । रजकः । कुण्डम् । कुलवन्नकम् ।
कुमारः । स्फुरम् । सिकतालुम् । नावस्कम् । सारणिः ।
मारविकम् । स्फुरन्ती । रन्ता । परसारसञ्चयम् ।
स्थिराणवसने । द्वेषातनम् । सदोलकम् । तपोलकम् ।
सोलकम् । वाकोलकम् । कवाटिः । वारिधानी ।
वारिधरः । वारिवारणम् । वारिकरणम् । वारिकरं ।
वारिका । वारिघं । वारिणं । वारिभं । वारिवारी ।
वारिपा । देविरामः । सुरापः । रामः । रमणः ।
रंरामणः । ऋतुपदं । ऋतुकालं । ऋतुपवनम् ।
रदायकं । ऋतूत्थं । ऋणम् । ऋतुरामं । स्वार्थम् ।
स्वाङ्गम् । स्वाग्थम् । स्वात्मीयकम् । स्वानिका ।
पवनः । पादनः । पावनः । पूमूनिकः । सूरिः ।
सारणिः । सारम् । सदनम् । सोदनम् । पिण्डी ।
गण्डाङ्गकतिवम् । आधानम् । स्वाङ्गम् । रङ्गम् ।
सारम् । सारोवनम् । सैरङ्गं । भृङ्गं । भारवनम् ।
भारकाननम् । सयत्तातातम् । तुरङ्गकम् । तरणिः ।
तावकम् । सामकम् । तत्तुष्करं । चतुष्कम् । गिरः ।
पैतम् । पितृतम् । लिङ्गम् । वृक्षायुधम् । हृदम् ।
पयः । जालम् । सङ्गमम् । चतुरम् । चतुष्कयम् ।
उग्रदेशे ऋताधिपितृवनम् लिङ्गवृक्षायुधे । हृद-
जलसङ्गमम् । चत्वरोग्रदेशात् ।

१ 'सिकता' क पाठः । २ 'ताव' क पाठः । ३ 'तुङ्ग' क पाठः ।

(शिवयामले—

शिवपितृवनमेकलिङ्गवृत्तो-

द्भवजलसङ्गमचत्वरे सुदेशे ।)

अपि शिवगदितं विमुच्य शस्तं

निजगृह एव हि पूजनं मुमुक्षोः ॥ १ ॥

—*o*o*o*—

लेखपञ्चाशते भूर्जे सङ्ग्रहे गणनामते ।

पदैर्नानाविधैर्लोकप्रकाशे यदुदीरितम् ॥ १ ॥

दिविराणां लिपिज्ञाने गणाध्यक्षे महाविधौ ।

शास्त्रे सारस्वते सांख्ये दैवज्ञे ज्ञाननिर्भरे ॥ २ ॥

पुराणतर्कमीमांसावेदशास्त्रेषु चोदितम् ।

बोधये चाधिके भूर्जे पद्धतौ यदुदाहृतम् ॥ ३ ॥

एवमादिषु शास्त्रेषु तेषु यद्यत्प्रकाशितम् ।

तदहं कीर्तयिष्यामि श्रुत्वा चैवावधारय ॥ ४ ॥

येन विज्ञातमात्रेण सर्वज्ञत्वं प्रपद्यते ।

सारात्सारतरं वच्मि दधो घृतमिवोद्धृतम् ॥ ५ ॥

दिव्यं चक्षुः समाकीर्णं पश्यते सचराचरम् ।

परं बोधसुपारं च सर्वविज्ञानमुत्तमम् ॥ ६ ॥

पश्यते दिव्यदृष्ट्या च सर्वं त्रिभुवनोदयम् ।

एतज्ज्ञातेन भूर्जेन सर्वशास्त्राणि लेखयेत् ॥ ७ ॥

पश्यते सर्वशास्त्राणि लिखित्वा भूर्जसङ्ग्रहम् ।

शास्त्रं पूर्वकथाम्नाये संक्षेपात्कथयाम्यहम् ॥ ८ ॥

१ 'लेख्य' क. पाठः । २ सदैर्नाना' क. पाठः । ३ 'मादिमहा-
शास्त्रे' क. पाठः ।

शिवाभक्तिसमुत्पन्नं तस्मात्सृष्टमिदं जगत् ।

.....॥

..... । भावं । भावं । भार्यं । भारं ।
सारं । संसारं । आरं । जारं । भभं । स्वरं । परं ।
पारं । अङ्गं । रङ्गं । भङ्गं । सङ्गं । अरुणीतं ।
सालं । तालं । समालं । सुलग्नम् । भङ्गुरम् । ।
दुग्धकरः । करं । करतलं । करतालं । बालम् ।
पताकीयम् । कन्दुकीकरणम् । करणम् । अहितरम् ।

अतिविषमतः प्रापः पूर्वं कृतादथ वैहिकाः

कुगतिभिरिह प्राप्तां येयं मृतिकृतिलोप्यहम् ।

शिवनिगदितातेजोक्षिप्तक्रमाधिकारिता-

मसमयिनां सञ्चार्यानां मृतोद्धृतमाप्यते ? ॥ १ ॥

गङ्गायां स्नातुमायाता एको ना विंशतिस्रियः ।

एका तत्र जले मग्ना विंशतिर्गृहमागताः ॥ २ ॥

मुक्ककं वृक्षमारुह्य भिक्षामटति शङ्करः ।

गरुडेन विना यातो गगने गरुडध्वजः ॥ ३ ॥

आलम्भाय विलम्भितेन भविनां भीमे भवाम्भोनिधौ

वर्हा येन च कम्पतो बलवतो हालाहलस्योद्यतः ।

यस्तु क्रूरमपेटपाटनपटुः कालस्य गण्डस्थले

दिव्यात्कञ्चुककिङ्किणः समफला पाशङ्करः शङ्करः ॥

पित्रा पुत्रः समादिष्टो लिख लेखं ममाज्ञया ।

नतेन लिखितं लेखं पितुराज्ञा न खण्डिता ॥ ५ ॥

पम्पासरसि रामेण सस्नेहं सविलासया ।

१ 'शिव' क. पाठः २ 'कामाया' । क. पाठः ।

किं कृतं सीतया सार्धमत्रैवोत्तरमीरितम् ॥ ६ ॥
 तरत्तरलसेनाभं तेन व्याप्तमिदं जगत ।
 वर्णान्येकोनपञ्चाशद्यस्मिंश्चक्रे व्यवस्थितिः ॥ ७ ॥
 तैस्तु व्याप्तमिदं सर्वमक्षराक्षरपङ्क्तिभिः ।
 शास्त्रे मन्त्रे च भूर्जे च उत्पन्नं मातृमण्डलम् ॥ ८ ॥
 भूर्जेन धनसम्पत्तिस्तदर्थं सर्वकर्मकृत ।
 अर्थेनोपार्जितेनैव गुरुदेवाग्निर्षणम् ॥ ९ ॥
 देव्यग्निस्तुष्टो भाग्यानि पक्षे सद्गुरुसेवनम् ।
 इत्थं गुरुतरं भूर्जमिहापुत्र व्यवस्थितम् ॥ १० ॥
 येन विज्ञातमात्रेण सुखं जीवति मानवः ।
 भूर्जाधीनाः प्रजाः सर्वा राज्ञां वै भूर्जलोचनम् ॥ ११ ॥
 तच्च कायस्थितं यस्य सं कायस्थं जगुर्बुधाः ।
 अज्ञाने तु यथा ज्ञानं प्रकाश सर्वजन्तुषु ॥ १२ ॥
 तथा भूर्जं पृथिव्यां च सद्गृहे सर्वजन्तुषु ।

अथ कालकलनां कथ्यते :—

आद्यक्षरं समुच्चार्य तावच्च निमिषः स्मृतः ।
 निमिषद्वयेन तुटिल्वः स्यात्तुटिकाद्वयम् ॥ १ ॥
 षष्टिस्तु चषकाश्चैव घटिका समुदाहृता ।
 घटिकाद्वयसम्भूतो मुहूर्तः स्यात्तथैव च ॥ २ ॥
 त्रिंशन्मुहूर्तकं चैवमहोरात्रमुदाहृतम् ।
 पञ्चदश ह्यहोरात्राण्याहुः पक्षं सितामितम् ॥ ३ ॥
 पक्षद्वयेन मासस्तु ऋतुर्मासद्वयेन तु ।

१ 'स्वर्ग' क. पाठः । २ 'करणा' ख. पाठः ।

ऋतुत्रयेणायनं स्यात्संवत्सरोऽयनद्वयम् ॥ ४ ॥
 एतत्सुराणां दिवसं प्रोक्तं श्रीच्छुरिकामते ।
 अहोरात्रमथो दिव्यमिन्द्रादीनां तथैव च ॥ ५ ॥
 द्वात्रिंशत्तु सहस्राणि लक्षैश्चतुष्प्रमाणकैः ।
 प्रोक्तं कलियुगं चैव द्विगुणं द्वापरं तथा ॥ ६ ॥
 त्रिगुणं च तथा त्रेता कृतयुगं चतुर्गुणम् ।
 चतुर्थ्युगैकसप्तत्या मन्वन्तरं जगुर्बुधाः ॥ ७ ॥
 मन्वन्तरप्रमाणेन दिनमेकं तु ब्रह्मणः ।
 ब्रह्मणोऽनन्तरं विष्णोः केशवाख्यस्य सुव्रत ॥ ८ ॥
 केशवानन्तरं रुद्रो रुद्रस्यान्ते महेश्वरः ।
 सदाशिवस्तु तस्यान्ते भुङ्क्ते माया ह्यतःपरम् ॥ ९ ॥
 इत्थं संवत्सरं प्रोक्तः देवादीनां सुरेषु च ।
 अत्र संवत्सरे पक्षे तिथयः समुदाहृताः ॥ १० ॥
 प्राक्प्रतिपद्ददितो द्वितीयायामथ द्विधा ।
 गिरिकन्या तृतीयायां चतुर्थीमायुधान्यपि ॥ ११ ॥
 पञ्चमी तु शरः प्रोक्तो षष्ठीं भौमाधिपीं जगुः ।
 तथा चाषाढसप्तमीं चामुण्डा बृहदष्टमीम् ॥ १२ ॥
 महानवमीं समयां दशम्यां यामतःपरम् ।
 एकादशीं वैष्णवीं च इन्द्रं च द्वादशीं विदुः ॥ १३ ॥
 त्रयोदशीं चतुर्दशीं शिवस्य परमात्मनः ।
 पौर्णमासी ह्यमावसी तिथयः समुदाहृताः ॥ १४ ॥
 मार्गशीर्षादिमासेषु शुक्लपक्षादयः स्मृताः ।
 वसन्तादिक्रमेणैव ऋतवः समुदाहृताः ॥ १५ ॥

रविश्चन्द्रस्तथा भौमो बुधो गुरुस्तथैव च ।
 शुक्रः सौरिर्ग्रहाणां च वाराः स्वस्वोदये स्मृताः । १६ ।
 अनन्तरं ह्यत्र दिने ह्यागमानां यथाविधि ।
 विष्टिस्तु परमा शक्तिः शनिः साक्षात्सदाशिवः । १७ ।
 रात्रिशक्तिसमुद्भूता दिवसो भैरवः स्वयम् ।
 वेदान्तिके यथा वेदा यद्यत्कर्म तु लेखकाः ॥ १८ ॥
 तत्तत्सर्वं तथा कुर्याद्रात्रौ नैव च नैव च ।
 स्वीकृतान्यत्र माणानि प्रमाणानामुदाहृतम् ॥ १९ ॥
 तस्मात्सर्वप्रयत्नेन लेखनीयं न पण्डितैः ।
 तथा चोक्तं भगवता ह्यागमेऽपि यथार्थतः ॥ ० ॥
 विषयेष्वतिकष्टाब्दे विषया पार्थिवाः स्थिताः ।
 तस्मात्किञ्चिदागमोक्त्या कश्मीरेषूच्यते किल ॥ २१ ॥
 त्रिविष्टपस्य सारं तत्पार्थिवं क्षेत्रमैश्वरम् ।
 तत्रापि सारं हिमवांस्तत्र सारं सतीसरः ॥ २२ ॥
 सती च पार्वती ज्ञेया राजा ज्ञेयो हरांशजः ।
 तत्राधिपत्यनासाद्य चक्रवर्तिपदे स्थितिः ॥ २३ ॥
 अथेदानीं विषयानां कलनाप्युच्यतेः—

किल खोद्याश्रमिकादारभ्य एकेनविषयस्तथा ।
 कौबेर्या प्राच्यां प्रतीच्यां अमञ्जर्यां प्रतीपाद्या प्रावृ-
 ष्याद्यम् । प्रोख्यं । प्रेरुख्यं । स्रोन्मत्तोयम् । सौमाने-
 यम् । सौदम् । साम । साराज्यं । मुद्रासिद्धान्तम् ।
 सौरभेयम् । सैहिकेयम् । सिद्धा सिक्कम् । सोदरे

सुवर्चसम् । सोमम् । सोमपम् । पानमनाक् । नाकम् ।
 आवापनम् । सारतरम् । शाननम् । विद्युत् । अन-
 ङ्गकम् । सारङ्गकम् । षणा शन्यमस्ति । पिण्डापुत्रै-
 विज्ञायेति । यतः परं रामणी स्वात्म्यं हस्ताहेत्व-
 लिकः स्वान्या स्वारादी वैणवीणावादित्रकाः स्वरास्व-
 रादीयस्वरूपमाह । यथा वदति हीनः स्यान्नित्तं
 वैराग्यम् । वैनतेयम् । सुवर्णपुच्छम् । विराजं । राज-
 मानं । वैराज्यम् । विवाहिकम् । वैहं । वागुरिका ।
 सारीसुरवृत्तं । सुन्दरिसुषाणम् । सुजनम् । सागसा-
 गरम् । कपटिका । कुन्तम् । कुलिशम् । कुत्सितम् ।
 कुशूलिनम् । कुचैलिनम् । काकवृक्षम् । कारीयम् ।
 कावीरम् । कुमुदिनी । कुन्तार्णम् । कलिकार्णम् ।
 कारागृहम् । बन्धनालयम् । कालवृत्तम् । कुलजम् ।
 काश्मीरम् । कश्मीरजन्म । वागुकुलम् । वादीवर्षवृ-
 पस्कन्दं । मन्दं । वराहादर्शनम् । सारात्पारम् ।
 वृत्त्रहनम् । वृषवृत्त्रतदाहवी । वृत्तम् । आज्यम् ।
 घुषशिवादाराकारं । सारं । वारणं । सावदानं ।
 वृन्दं । वृन्दारकं । रागं । वटवृत्तवृन्दं । वृहद्वटारकम् ।
 नालं । सालं । सादारणम् । वृत्त । सुषेणं । एषां
 सप्तविरातिविषयाणां अन्तरालोपवेषणकः । यत्रः—
 खोयाश्रमिकादारभ्य कामराजं स्मृतं बुधैः ।
 वातूललहरान्तं च नगरैः परिवारितः ॥ १ ॥
 मध्यं मराजमित्युक्तं ग्रामपञ्चसहस्रकम् ।

श्रीवन्तकादथारभ्य मनुवान्तं स्मृतं बुधैः ॥ २ ॥

मनुवाराजमित्यूचुः पूतनात्कथ्यते किल ।

सतीसरासि ग्रामाणां यत्प्रमाणमुदीरितम् ॥ ३ ॥

षष्टिग्रामसहस्राणि षष्टिग्रामशतानि च ।

षष्टिग्रामास्त्रयो ग्रामा ह्येतत्कश्मीरमण्डलम् ॥ ४ ॥

अर्कं समुपताकीकान्तं सारमणे विप्रीतार्कं विस्तीर्य
तमाघायेयं पादुकेयं अपीयं प्रस्थमुद्गणमुदधिः वापी-
प्रतापपुरवासिनमस्तीत्यत्र विहस्तमङ्गलः । वारणः ।
हस्तिनः । सिंहः । केसरी । हरिः । मृगः । मृगा-
धिपः । वाणीवाकरकोठं । पालकीवास्थरणम् । व्यक्तम् ।
अङ्गस्थमङ्गं । रङ्गं । स्वामीश्वराधिपत्याधिपतिकाः ।
प्रहरणं । प्राप्या । तत्पादम् । पाकेयम् । दुरिधा-
प्रशमनं । क्षारोदधिश्च क्षीरस्वामी । स्वरी । स्वाधीः ।
स्वल्पप्रसाधारीकः । परिवारचित्तनिग्रहं । हारहरावि-
हारादिकं । स्वामी । सुतोऽर्भकः । खट्वाली । लीला ।
कोलिका । मुक्तावली । हृदिवारिका । धान्यकक्षका ।
कन्दुकधवारणं । स्फारणं । स्फुटं । गारं । गरं ।
सारमादितं । वारिधारीविस्थारणं । स्थालं । सालं ।
मुलहरणं । सर्गारीयं । साहसारमं । सुश्रुतिनी ।
स्त्री स्त्रैयं । स्वैयज्ञं । स्त्रीरालेयं । स्त्रीवृत्तेयं ।
स्त्रीनूरागेयं । वर्षाभूः । पुनर्भूः । पुनरत्रार्थं । शब्दा-
दिधर्मतत्त्वज्ञं च । गणनाकुशलो शुची नानालिपिज्ञौ

१ 'शिथिलो' ख. पाठः ।

कर्तव्यौ राज्ञा गणकलेखकौ । लेखोऽयं प्रकारम् ।
 लेख्यं । लौलेयं । लेख्यं लोकपदेदां । लोकानुत्तरं ।
 लोकाकारं । लोलाख्यं । लेख्यहारोऽयम् । लेख्य-
 साद्वनं । षडङ्गेयं षडङ्गं । षष्ठां षडध्वा । षोडशारं ।
 षडरं । षष्ठीष्टं । षडाङ्गारं । शासनं । साद्वकोऽयं ।
 सोर्चनामं । सार्वभौमोऽयं । सारसिकः । साननिकः ।
 सारकः । सारासारीयं । सौपर्णं । पाठीनः । पाठी ।
 पाठनी । पाठकः । पाठनीकः । पौठीनः । पौरुषः ।
 प्राकृतिः । प्राकृतेयम् । प्रावृत्तान्तं । प्रोन्मत्तेयम् ।
 प्रोवाचकः । वाचीकाकाराः । सामिः । सर्व । सान्तरम् ॥
 यस्य संपुटिका नास्ति पिता यस्य न पण्डितः ।

..... ॥ १ ॥

आचार्यत्वमधःकृतं कुरचनाधुर्यैः क्रियाब्राह्मणै-
 मूर्खैर्नापितचेटकैरपि महावैद्यत्वदर्पः धृतः ।
 सारङ्गैश्च महातपस्विपदवीं ज्योतिर्गणप्रक्रिया
 मीनप्राणहरैरहो महदिदं माहत्स्मियमुग्रं कलेः ॥ २ ॥
 सपापा सपापं द्वे.....सादलप्रभयः । (?)
 यस्यैतानि न विद्यन्ते सगुरुर्भवमोचकः ॥ ३ ॥

दीनारमेकोऽस्ति ममेन्दुवक्त्रे !

कथापटप्रान्तसुबद्धवद्धम् ।

उपार्जितोऽयं बहुभिः प्रयत्नै-

स्तदेवमर्धेन कुरु प्रसादम् ॥ ४ ॥

यस्य देवस्य यो धर्मः प्रवृत्तिः सार्वलौकिकी ।

१ 'मेण' ख. पाठः । २ 'मोदकः' ख. पाठः ।

श्रुतिस्मृतिविरुद्धोऽपि देवदृष्टिः स उच्यते ॥ ४ ॥

धर्म एव हतो हन्ति धर्मो रक्षति रक्षितः ।

तस्माद्धर्मो न हन्तव्यो मा नो धर्मो हतोऽवधीत् ॥ ५ ॥

विप्रो धर्मद्रुमस्यादौ स्कन्धशाला महीपतिः ।

सचिवाः पत्रपुष्पाणि फलं न्यायस्य पालनम् ॥ ६ ॥

अथ साक्षिणः :—

तपस्विनो दानशीलाः कुलीनाः सत्यवादिनः ।

धर्मप्रधाना ऋजवः पुत्रवन्तो धनान्विताः ॥ १ ॥

व्यवराः साक्षिणो ज्ञेयाः श्रौतस्मार्तक्रियापराः ।

स्त्रीबालवृद्धकितव-मत्तोन्मत्ताभिर्शस्तकाः ॥ २ ॥

रङ्गावतारिपापाणिङ्कूटकृद्विकलेन्द्रियाः ।

पतिताप्तार्थसम्बन्धि-सहायारिपुतस्कराः ॥ ३ ॥

साहसी दृष्टदोषश्च निर्धूतश्चेति साक्षिणः ।

उभयानुमतः साक्षी भवेत्येकोऽपि धर्मवित् ॥ ४ ॥

सर्वः साक्षीसंग्रहणे चौर्यपारुष्यसाहसे ।

वृषो हि भगवान् धर्म अतः कोऽप्यगतेष्यलम् ॥ ५ ॥

वृषभं तं विदुर्देवास्तस्माद्धर्मं न लोपयेत् ।

वरं वाराणसीखण्डमण्डनोदरपूरणम् ॥ ६ ॥

नतु ब्रह्माण्डखण्डेऽस्मिन्नाज्यं दोर्दण्डमण्डितम् ।

१ 'ऽब्रवीत्' ख. पाठः । २ 'त्रिपुराः' ख. पाठः । ३ 'त्तभिष-

क्तथा' ख. पाठः । ४ 'रूपक' ख. पाठः । ५ 'सर्व' ख. पाठः ।

६ 'कृष्ट' ख. पाठः । ७ 'निर्मितश्चेति' ख. पाठः । ८ 'भवे-

वेको' ख. पाठः । ९ 'सर्वसाक्षी संग्रहण सर्व' ख. पाठः ।

५। ब्राह्मणस्य सुवर्णमयूखभित्तिर्योजनकोटिरेका यत्र
नगरे अनेकविलासिनः सन्ति नानारूपधराश्च । योज-
नकोटिविभागः (१०००००००) ।

अत्रोपरि कालाग्निरुद्रस्य नानाघोरचण्डज्वालाम-
हावृताः शिखायोजनकोटयो दश , यत्र तेजोमया अणुवः
सन्ति । योजनानां विभागोऽयं (१००००००००) ।

अत्रोपरि कालाग्निरुद्रस्य भुवनं योजनकोटिर्यत्र
परिवारयुता देवः साक्षात्स्थितः स्वयं तत्र । योज-
नकोटिविभागः (१०००००००) ।

अत्रोपरि शिखानां धूमनयोजनकोटयः पञ्च ।
विभागोऽयं विद्यते ५०००००००० ।

अत्रोपरि नरकावनिः यत्र प्रागुक्तकाः सपापक-
र्मसम्बन्धहेतुना मनुष्याः क्रोशं कुर्वन्तः स्थितास्तत्र
योजनकोटयो द्वात्रिंशतिः (३२००००००००) ।

अत्रोपरि योजनैश्च कूष्माण्डरुद्रस्य भुवनं , यत्र
देवः साक्षात्कूष्माण्डरुद्रो भगवान्भूतभावनस्थितिर्योज-
नलक्षाणि नवनवतिः (६६००००००) ।

अत्रोपरि रसातलं नाम पातालं , यत्रानन्ताख्याः
फणेश्वरदेवाः सन्ति । योजनसहस्राणि दश (१००००) ।

अत्रोपरि विशालाख्यं नाम पातालं , यत्रानेक-
विषयाः सन्ति , रम्यरम्यतरा देवदेवपत्न्याः सन्ति
योजनसहस्राणि दश (१००००) ।

अत्रोपर्याशालाख्यं नाम पातालं, यत्र समन्ता-
च्छुभ्रद्युतिदेवासुरदेवताधिष्ठितस्वरूपाः चेतन्यात्रिफञ्ज-
प्रभापिञ्जरा रमन्ति । योजनसहस्राणि दश (१००००) ।

अत्रोपर्यपयशालाख्यं नाम पातालं, यत्रानेकरच-
नावन्तः सन्तो भवन्ति । योजनसहस्राणि दश १०००० ।

अत्रोपरि मण्डलाख्यं नाम पातालमनेकरत्न-
विच्छित्तिपातालपौरुषीयुतं, यत्र भवनगोश्वभ्रभासितं
भुवनत्रयं, योजनसहस्राणि दश (१००००) ।

अत्रोपरि पातालाख्यं नाम पातालं यत्र लग्न-
संवलितपादकीवतारसंचारकिरातपतेः, यत्र योजनसह-
स्राणि दश प्रमाणं, हाटकमयसमारम्भसारम्भस्वताल-
विगलितानेकविचित्रचैतन्यस्वरूपविश्वव्यापी भगवान्
हाटकेश्वरदेवता स्थितः भुवनेऽसिन्प्रमाणमित्याहुः,
(१००००) ।

अत्रोपरि भूमेः कम्पनिकायोजनसहस्राणि विंशतिः ।
परिमाणम् (२००००) ।

अत्रोपरि जम्बुद्वीपं योजनसहस्राणि पञ्च, परितो
दिग्विदिशाश्चतुर्गुणस्थाः । यत्र मध्ये मेरुः स्थितः । जम्बु-
द्वीपपरिमाणं योजनानि (५०००) ।

				शि					
			स	ह	स				
		ङ	१६	१	२	ञ्ज			
	६	१०	६	१०	१०	१६	६		
६	७	८	६	१०	१६	६	१०	६	
	८	१	२	शि	स	६	११		
		५	६	१	६	१			
			०	१	६				
				सि					

मेरुपर्वतपरिमाणम् ।

ततः चारसमुद्रपरिमाणं योजनसहस्राणि दश,
यत्र शेवालविद्रुमकम्बुक्लिते शङ्खरत्नानाविधं जल-
मकराकारं तरलिततारद्वाराभरणं भवति । योजन-
परिमाणम्, (१००००) ।

तत्परतः शाकलद्वीपं तत्र अन्तिकोल्लसितयोजनल-
क्षद्वयं इति परिमाणम्, (२०००००) ।

ततः चीरसमुद्रो वर्तुलभुवनाकारं । प्रमाणं योज-
नलक्षद्वयं (२०००००) ।

ततः कुशद्वीपं योजनलक्षचतुष्टयं परिमाणमिति
(४०००००) ।

१ 'अत्र (१) संख्या ख. पुस्तके वर्तते' ।

ततो दधिममुद्रो योजनचतुष्टयमिति परिमाणं,
यत्रानेकप्राणिनः सन्ति देवेन्द्राभाः सागराम्बरविश्वरूप-
चाराः सन्ति । कलनया यो० (४०००) ।

तत्परितः क्रौंचद्वीपो योजनलक्षाष्टकमिति देवेन्द्र-
सदृशजनाः सप्त, तत्र सर्वैः कालकल्पना कैश्चिदुज्जिह-
ता । यो० (८०००००) ।

ततो घृतसमुद्रो योजनलक्षाष्टकं परिमाणं, यत्र
जगदाप्यायकं हिमकरनिकरहरहसितासितच्छदछविप्रदी-
प्ततेजोराशिवन्तः स्थितास्तिष्ठन्ति । यो० (८०००००) ।

ततः शान्मलिद्वीपः योजनलक्षषोडशकं, यत्रा-
नेकविच्छित्तिवैमानिकं प्रभावाप्रभावमानवधर्माप्तिरताः
यत्र स्वभावात्परिपूरितदिगन्तरा इत्येव प्रकरणम् । यो०
(१६०००००) ।

ततः शार्करद्वीपपरिमाणं, यत्र योजनलक्षषोड-
शकम् । अत्रास्मिञ्छर्करोदकस्वादयुतैकपादभिषग्वारिश-
तकलचवाः द्रौण्यपौरुषिकाण्डकालवृन्दवन्दितपादपद्भु-
राप्तवक्रयकरणप्रमाणं । यो० (१६०००००) ।

ततो गोमेदारुयो पवनयोजनलक्षद्वारिंशतिप्रमा-
णमित्याहुः (३२०००००) । तत्परतो मधुसमुद्राः योज-
नलक्षाणि द्वारिंशतिमयत्वात् ।

परामृतसमुद्रता कला सप्तादशी परा [१] ।

महाभैरवतेजस्वी तत्कालगलितामृतम् ॥ १ ॥

तन्मध्यं देवदेवेशि तद्रक्षेण समुद्रवम् ।

तस्माद्गृहाज्जातमेवं सर्वामरतदेवताः ॥ २ ॥

वल्लभाप्यायकोदम् रूपेण स्थितं तत्र तन्मध्यं,
यो० (३२०००००)।

ततः पुष्करद्वीपो योजनलक्षाणि चतुःषष्टिप्रमाण-
मिति । यत्र पुष्करपरमेश्वरतन्त्रे सारावल्यां संवादेन
गुङ्गुभ्यन्ते सर्वे पुष्कराः, यत्रानेकजन्तवो विविधाः सन्ति ।
तत्र स्थले नानारूपधराः परा धरित्रीवराः वैदित्रधात्रै-
करधना निषङ्गाः । यो० (६४०००००) ।

ततः सादूदकसमुद्रो योजनलक्षचतुःषष्टिकलनया
भवत्येतत् । यद्यत्र सुखादूदकाः दुर्विदोषपरिष्कराः यदु-
त्तरान्तरसितप्रभारञ्जितकटाक्षदीक्षिताः परिभवन्ति ।
योजन परिमाणम् (६४०००००) ।

ततो हेममयी भूमिर्यत्र मेरुसमप्रभा ।

उत्तमा भास्वराकारा तप्तसौवर्णसच्छिखा ॥ १ ॥

शैलेयसन्निभाः स्वभावभुवनप्रभाहर्म्यवातायन-
प्रभृतयः, मयूखनखरपुरोदितपतिपीवरीकृतनखांशुमा-
लावलीपिञ्जरं सञ्चयीकृतप्रवालसञ्चयवल्ललितखेचरी-
प्रभांतलमित्यर्थः । योजनलक्षाणि (२००००००)

ततो लोकालोकपर्वतः योजनसहस्राणि दशकमत्र
सप्ताश्वरथवाहनो रविरुदेति पर्येति, सहस्ररश्मिप्रभा-
पुञ्जपिञ्जरि(त)सुरासुरवन्दितपादपद्माभ्युदयस्वरूपपरि-
भूषितपादयुगलललितसद्वंशमणिप्रदीप्ततडित्प्ररोहपरिपी-

वरीभूतनखांशुमौलिजर्यति । यो० [१००००] ।

तत्परतस्तमोमयभूमियोजनकोटिपञ्चत्रिंशल्ल-
क्षाणि एकोनविंशतिसहस्राणि चत्वारिंशतिः यत्रा-
नेकस्वयंप्रकाशेन सञ्चरन्ति परमेश्वरमर्चयन्ति ३५-
१६०४० । अस्मिन्स्वयंगर्भे स्थितिः लय० [४७००००००]
कटाहयोजनकोटिरेका [१००००००००] । एवं पृथिवी-
पतिपरिमाणम् यो० [५०००००००००] इति भूर्लोकस्य
परिमाणम् ।

अत्रोपरि भुवोलोकस्य मेयानां योजनलक्षमेकं
यत्रानेकशरीरवन्तो विद्यन्ते च [१०००००] । अत्रोपरि
वायुपथयोजनसहस्रदशकमिति प्रमाणं, शम्भुर्यत्रा-
नेकजगदाप्यायनकनकनिकरहारहसितसिदच्छदच्छविपू-
ष्णामृतरसाम्राज्यबुन्दराङ्गा यत्र [१०००००००] । अत्रो-
परि भौममण्डलस्य चन्द्रयक्षायोजनदशसहस्रपरिमाण-
मिति अन्यच्च शिष्टं पूर्ववत् [१००००] । अत्रोपरि
बुधमण्डलस्य योजनसहस्राणि दश, यत्रानेकसोमाति
सौम्यग्रहगृहवर्तिनः सन्तः सन्ति परमरूपधारिणस्ते-
ऽप्युक्ताः क्तिन् यत्र [१००००] । अत्रोपरि बृहस्पतिम-
ण्डलस्य योजनसहस्रदशसहस्राप्रमाणं, यत्रानेकशास्त्र-
विधयः सन्त्यत्र निश्चयः यो० (१००००) । अत्रोपरि
शुक्रमण्डलस्य योजनसहस्राणि दश संख्याप्रमाणं
[१००००] । अत्रोपरि शनैश्वरमण्डलस्य योजनसहस्राणि
दश परिमाणं, यत्रानेकजनपदनिष्ठितस्थितवासिस्मर-

ज्वरजननाम्रवेत् यो० [१००००] । अत्रोपरि सप्तर्षि-
मण्डलस्य योजनलक्षाष्टादशकं, यत्र

मनुगौतमसंवर्तविष्णुच्यवनकश्यपाः ।

पितामहोऽङ्गिरो दक्षो यमापस्तम्बदेवलाः ॥ १ ॥

बुधबौधायनव्यासवसिष्ठजमदग्नयः ।

लिखितच्छागलेयात्रिविश्वाभिन्नमरीचयः ॥ २ ॥

सोमनारदहारीतयाज्ञवल्क्यप्रचेतसः ।

कात्यायनोऽथ जाबालिः पैठीनसिसुमन्तवः ॥ ३ ॥

एते महर्षय अत्र निवसन्ति, तस्य यो० [१८-
०००००] । अत्रोपरि ध्रुवमण्डलस्य योजनसङ्ख्यापरिमा-
णमस्त्येति लक्षमेकं [१०००००] । अतः परमिन्द्रस्य
राज्यं योजनसहस्रनवत्यादिलक्षमेकपञ्चाशतिः एतद्द्यु-
वलोकस्य परिमाणं, यत्र त्रयस्त्रिंशद्देवकोटयो नाना-
वैद्यानुरूपाः सन्ति । यो० [५१६००००] ।

अत्रोपरि स्वर्लोकस्य योजनकोटिरेका, यत्र ब्रह्माद्या
देवाः सन्ति, तत्राध्ययनऋग्यजुःसामाथर्वाणं वेदः
पाठका ये ये ज्ञानवर्तिनः सन्तः सन्ति यो० [१००-
०००००] ।

अत्रोपरि महर्लोकस्य योजनकोटिचतुष्टयं यत्र
विष्णुलोकं विख्यातं, यत्रेन्द्रनीलमरकतमणिनिभं भरि-
तवाद्यक्रश्रुतस्थानानि वैचित्त्रवन्तः सन्ति । प्रमाणं यो०
[४०००००००] ।

अत्रोपरि जनलोकस्य परिमाणं योजनकोटिषो-
डशकं, यत्र देवो रुद्रः स्वयंप्रभुरेकरुद्रकोटीपरिवृतः ।
ततो योजनको० (१६००००००००) ।

अत्रोपरि तपोलोकस्य परिमाणं योजनकोटिद्वा-
त्रिंशतिः, यत्र सदाशिवः साक्षाद्रूपी शिवः शान्तिः
स्वेच्छाचारी स्वयंस्थितः । अत्र योजनसंख्याको० (३२-
०००००००) ।

अत्रोपरि सत्यलोकस्य परिमाणं योजनकोटि-
रेका, यत्र दण्डपाणी रुद्रः साक्षात्स्थितः यत्र यदूर्ध्व-
दण्डेन पुण्यशालिनां जन्तूनां द्वारमुद्घाटयति । यत्र
योजनको० (१००००००००) ।

एवमेतद्ब्राह्मणस्य कालकलनाविभागः दृष्ट्या-
नया दिव्यम् (१०००००००००) ।

इत्येतत्कथितं लोकप्रकाशं शाश्वतीमतम् ।

येन विज्ञानमात्रेण सर्वज्ञत्वं प्रपद्यते ॥ १ ॥

इति क्षेमेन्द्रविरचिते सर्वशास्त्रोद्धृते लोक-

प्रकाशके चतुर्थः प्रकाशः ॥ ४ ॥

इति लोकप्रकाशः समाप्तः ॥